

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gl.

Nova slovenska slovnica ne vzbuja zanimanja samo med šolniki, ampak sploh med vsemi prijatelji našega jezika. Prvo vprašanje je vsakemu, kako pot je pisatelj krenil, v čem se razlikuje delo njegovo od prejšnjih slovníc in ima li kakih prednosti pred temi.

Za srednje šole nismo dobili Slovenci že davno nobene slovnice; zadnja za ta namen prenarajena in popravljena je bila Janežičeva v tretji izdaji, katera je izšla pred ednoindvajsetimi leti. Rabila se je do zdaj po naših šolah povsod, kjer se uči slovenščina v slovenskem jeziku, in se je v njih že popolnoma udomačila. Ali napredujoča jezikoslovna veda slovanska, katere pridobitve in vspehi se v nji niso primerno porabljali, tu pa tam nesrečna razvrstitev gradiva, in kolikor toliko izpremenjeni učni načrt drugih po naših srednjih šolah uvedenih jezikov, ki je gotovo vplival tudi na predavanje slovenščine: vse te okolnosti so vzbujale že davno v naših učiteljih željo, naj bi se sestavilo novo učilo za slovenščino.

To potrebo je občutil tudi prvi naš literarni zavod, „Matica Slovenska“. Da bi mnogostranskim željam vstregla, izdala je 1882. l. Šumanovo „Slovensko slovnico po Miklošičevi primerjalni“. Ne morem trditi, da so bile s to slovnico Slovincem vroče želje izpolnjene; ako smem namreč soditi po molčanji naših listov (— kritike ni prišlo na svetlo nobene —), pozdeva se mi, da je ta slovnica naše ljudi presenetila. Pričakovali so slovnice, ki bi jih imela poučevati, kako naj pišejo v tem in onem slučaju, — dobili pa so knjigo, katera jim odpira pogled na novejša stališča jezikoslovne vede slovanske. Da se pa to stališče more z vspehom preučevati in spoznavati, zato je treba nekoliko jezikoslovne izurjenosti, jezikoslovnega mišljenja, česar od naše inteligence ne moremo in menda tudi ne smemo zahtevati. Tako je bila in je ta slovnica omejena na ozki krog naših srednješolskih profesorjev, kateremu smemo tu pa tam prišteti kakega za to vedo vnetega duhovnika, učitelja, dijaka. In tudi med srednješolskimi profesorji obračajo se tisti, ki hočejo globokeje prodreti v skrivnosti našega jezika, rajši do pravega, čistega studenta, iz katerega je tudi Šuman zajemal, do — Miklošiča.

Ta slovnica torej ni „za domačo rabo“, iz istega uzroka pa tudi za šolsko ne. Pisatelj sam, ko jo je spisaval, gotovo ni mislil na šole:

temu najboljši dokaz je na čelu tega spisa naznanjena, pred kratkim izdana „slovenska slovnica za srednje šole“, o kateri smo se namenili dve, tri povedati.

Od Janežičeve slovnice razlikuje se v tem, da je postavljena na čisto znanstveno stališče, in to je v resnici velika prednost! Kakor svojo večo slovnico, sezidal jo je pisatelj na podlagi primerjajočega jezikoznanstva: tukaj imamo fonologijo, deklinacijo, etimologijo in sintakso urejeno blizu tako, kakor jo podajajo monumentalna dela Miklošičeva v primerjajoči slovnici in druge v to področje spadajoče znanstvene knjige. Sicer je danes vprašanje, da li se smejo rezultati primerjajočega jezikoznanstva v šolskih knjigah porabljeni, še nerešeno, — vendar se je večina pedagogov odločila za to, da se šola napredku v znanosti na to stran ne da zapirati, kakor se ne zapira napredku prirodznanskih ved. Vendar s tem še niso rekli ti učitelji, naj se prestopi znani Horacijev izrek: „Est modus in rebus, sunt certi denique fines“.

Gospod pisatelj naše slovnice gre v tem oziru vsakakor predaleč; kajti navaja časih stvari, o katerih protagonisti med filologi še niso nikakor edini in tudi ne upajo, da bodo tako kmalu prišli do resnice. Ako se ti v svojih spisih tolažijo s tistim starim izrekom, da je znamenje pravega slovníčarja tudi nečesa ne znati, potreba je to tem bolj šolskemu slovníčarju, kateri si najlaže v tem oziru pomaga s tem, da — molči! Pisatelj nam n. pr. pripoveduje pri osebnih končnicah (§. 41.), kaj prav za prav pomenjajo; tako nam podaja Schleicherjevo hipotezo, da je končnica za 1. množ. osebo stsl. *mъ*, nsl. *mo* nastala iz podstave *ma-s* ter pomeni „jaz (in) ti“; iz tega pomena se je razvil potem pomen take množine, v kateri sodeluje 1. oseba; dalje pravi, da je *ntъ* v 3. osebi znak večine i. t. d. Ali ta stvar, katera se tukaj uči, še ni dognana. Boj o pomenu osebni traža že dolgo, ali do trdnega rezultata se še ni prišlo, in Bog vé, ali se bode učenjakom z vso njih bistrumnostjo odprl kedaj razgled v to skrivnostno temo. „Jedenfalls ist es wenigstens bei den Dual- und Pluralformen, besonders den medialen, nicht gelungen, die in den einzelnen Sprachen vorliegenden Endungen mit den auf Grund jener Hypothese (— da so namreč osebila pritakneñi zaimki —) angenommenen Grundformen lautlich irgendwie zu vermitteln, ohne alle sonst als sicher anerkannten Lautgesetze zu vernachlässigen“. Tako piše G. Meyer, Griech. Grammatik 440. — V §. 41. 1 meni pisatelj, da je nastal stsl. *a* v 1. osebi jednine iz *ō-m*. Tega ne moremo verjeti; kajti potem bi ta *a* v stsl. moral biti dolg, čemur pa nasprotuje češka oblika *beru*, poljska *biore*, Prim. o tem Miklošič, Ueber die langen Vocale in den slav. Sprachen (Denkschriften der k. Akad. d. Wiss. ph.-h. Kl. XXIX. Bd.). Tukaj se ne smemo

dati zapeljati sorodnim jezikom, kjer je v tem oziru morda še večja tema nego pri nas. — Imperativ *recê mъ* (§. 42.) razlaga pisatelj iz *reko-imъ*, Miklošič pa iz *reke-imъ*; oboje je — in suspensio, ali poslednja razlaga ima pred prvo to prednost, da ji glasovni zakoni menj nasprotujejo, nego Šumanovi. — V §. 7. 3 pod črto trdi pisatelj, da je *sъ* postal iz *sa n*, iz tega *sъ n*; ali prava oblika je $k_1 a_2 m$ in iz te se ne da dobiti to, kar pisatelj hoče. Tudi tukaj bi bilo bolje, da bi se pisatelj ne bil podal na opolzlo polje primerjajoče slovnice, ker so te stvari še temne in šola gotovo z njimi nič ne pridobi. Isto bi se dalo reči o *va n*, *vъ n* i. t. d. Takih in enakih hipotez bi torej v šolski knjigi prav radi pogrešali.

Pisatelj si je ustvaril posebno pismo, da bi mogel bolje zaznamovati, katerim staroslovenskim glasovom odgovarjajo novoslovenski. Polagoma prehaja od svoje pisave v navadno, kar je gotovo prav. Nekaj moramo pa tudi tukaj omeniti. Vemo sicer, da ima g. pisatelj gledé postanka nsl. č, stsl. št iz *kt* in *tj* svoje posebne nazore (— kateri pa se nam zde popolnoma napačni in neverjetni: št je baje nastal iz čt oziroma iz žt! —) ali v stsl. stoji obakrat št, pri nas č: ako torej ednega zaznamenuje pisatelj s č, mora drugega tudi: torej peči, peč stsl. pešti, peštъ.

Gospod pisatelj je spisal svojo slovnico po načrtu, katerega si je za gimnazije napravil sam, oziraje se sosebno na obnovljene in prenarejene določbe za učenje nemškega jezika. To je prav za prav pri nas prvi poskus, kako razdeliti tvarino slovenske slovnice za gimnazije; kajti to, kar podaja „Organisationsentwurf“, je vendar nekam preubogo in premršavo za danes. Razen malenkosti vjemamo se s pisateljevim nasvetom popolnoma in obžalujemo, da ni enakega načrta podal tudi za realke. Sploh se je čuditi, da naši srednješolski učitelji slovenščine tega prašanja ne začno enkrat preresetavati; kajti dokler nimamo pravega načrta, je zastoj spisavati učne knjige za slovenščino; saj je vsaka taka knjiga v nevarnosti, da čez leto, čez nekaj mesecev postane makulatura in poroma k branjevcu. Za organizacijo nemščine skrbe večinoma nemški profesorji in nadzorniki; torej je tudi naših slovenskih profesorjev in nadzornikov dolžnost, da se pobrigajo za slovenščino. Nemci jim gotovo ne bodo naredili povoljnega načrta. *)

*) Res skrajni čas bi bil, da bi višje šolsko oblastvo natanko določilo učni načrt slovenskemu jeziku po vseh naših srednjih šolah. Kako lahko bi se, recimo v Ljubljani, kjer biva osem profesorjev, pri prof. Miklošiči in prof. Kreku izprašanih iz slovenščine, sklical učiteljski zbor, ki bi z g. c. kr. deželnim šolskim nadzornikom sestavil ter naučnemu ministerstvu v odobrilo poslal navodilo, kako je učiti slovenščino po naših srednjih šolah in kako je razdeliti učno tvarino po po-

Razdelitev gradiva nam večinoma ugaja. Pri predlogih bi bilo želeti, da bi bil pisatelj tam tudi nepravne predloge le naštel ter jih obravnaval še le pri svojih sklonih, kajti sicer se ta nauk razkosa bolj, nego je treba. V četrti šoli zahteva Šuman, da „ima učenec vsakako znati, kaj je korenski, kaj izimenski, kaj izglagolski glagol, predno more soditi o dovršenosti, če se ta opira na izvod glagolov“. To je preveč zahtevano od mladega človeka; take stvari še filologom belijo glave. Sploh se mi zdi dognano, da se v osnovstvu (Stammbildungslehre) po srednjih šolah nikdar ne doseže pravi uspeh, nekaj za to, ker je glasoslovje premalo utrjeno, nekaj pa za to, ker je tak nauk za srednjo šolo sploh pretežak, — težji od sintakse. Zavoljo tega tudi vidimo, da je n. pr. v latinskih, grških, nemških slovnica h o njem le malo brati. Seveda je pri materinem jeziku posebno dandanes, ko se kuje toliko novih in napačnih besed, nekoliko tega nauka treba. Pravo pot, po kateri je slovanskim šolskim slovničarjem hoditi v tem oziru, mislim da je pokazal prof. Władysław Nehring, kateri je v zadnji izdaji poljske slovnice od Poplińskiego (Grammatik der poln. Sprache. 7. Aufl. Thorn 1881.) spisal nauk ob osnovah.

Vzgle di, katere nam pisatelj podaja, vzeti so po največ iz Miklošičeve slovnice, kjer so natisneni brez izpremembe v istih oblikah, kakor jih je pisal pisatelj, od katerega so vzeti; samo iz starega pravopisa preloženi so v gajico. Proti Miklošiču ravnal je naš pisatelj nedosledno, ker je vzglede zdaj popravlj al, zdaj ne. Kakega načela se je pri teh popravah držal, ni lahko razvideti, kajti ne moremo ravno trditi, da je hotel s tem učencem zakriti kako nenavadno ali nepravilno obliko, katere naj bi ne posnemali; mariveč se nam zde ti popravki več ali menj samovoljni. Radi bi mi bili, da bi jim bil pisatelj pustil prvotne oblike. Tu in tam se najdejo nekateri, kateri naj bi se bili z ozirom na mladino in posebno na naše janzeniste in tartuffe izpustili *). Gospod pisatelj bo s svojim taktom sam prišel do tega, kje je pri nas Slovencih v tem oziru meja.

V Šumanovi slovnici pogrešamo oddelka o stavi in redu besed v stavku. Res, da to ne spada prav za prav v slovnico, ali ne menj res je, da je ta nauk neobhodno potreben v šolski slovnici, ki ima biti učencem samičnih razredih. A zdaj imajo naše šole za vsak učni predmet natančno poučilo, samo slovenščina se na vsakem zavodu poučuje drugače in večkrat jo še na jednom ter istem zavodu vsak učitelj gledé učne tvarine in učnega smotra uči po svoje.

Ured.

*) Zavarujemo se proti očit anju, kakor bi hoteli pisatelju podtikati grdi namen, da hoče pohujševati mladino, kakor je z veliko podlostjo in hudobnostjo storil „Slovenec“ XII. teč. 286. list. Mi mislimo, da se temu listu po godu da spisati slovnica le tedaj, če se ohrani v nji samo moški in srednji spol, pregrešni ženski spol pa popolnoma odpravi.

Pis.

tudi nekak navod k stilistiki. Dobro vemo, da je na to stran polje še neobdelano; pa če prebiramo dandanes razne spise naših, posebnih nekranjskih pisateljev, pritrđiti nam je, da je v tej stvari tręba zdruęjenja bolj, nego morda v oblikah. Da bo tukaj dati kranjskim naređjem marsikako koncesijo, na to moramo biti vsi pripravljeni. Glavni materijal, ki se za taka preiskovanja da porabiti, so narodne pravljice, zapisane vestno po izgovoru brez vsakih pridevkov in prenarejanj zapisovalčevih. Ali ravno takih pravljič, posebno s Kranjskega, imamo ubogo malo. Vendar bi se tudi takó dalo kaj povedati o našem besednem redu; saj so o tem nekaj pisale posebno prejšnje naše slovnice in v novejšem času tudi Cigale po „Novicah“ in p. Škrabec na platnicah v „Cvetji z vrtov sv. Frančiška“.

Vrhu tega nam bode gotovo vsak učitelj pritrđil, da v šolski slovnici tudi ne sme manjkati poglavja o pravopisu, kateri se ima podati vsaj v nekaterih potezah. Kajti navzlic precejšnjemu vplivu fonetičnega principa je naša ortografija večinoma še vedno ostala v železnem oklepu etimologije. Gotovo je tudi potrebno, da najde učenec v svoji slovnici kak migljaj, kako naj piše in sklanja tuje in izposojene besede. Takih poglavij ne pogrešamo celo v slovnica h onih jezikov, katerih ortografija je bolj fonetična, nego naša. Posebno smemo zahtevati o tem kako poglavje od pisatelja naše slovnice, kateri se nam vidi močno udan etimološkemu principu v pravopisu; zatorej pa bi bili pričakovali od njega, da nam poda med drugim n. pr. kak nauk, kedaj pišimo *u* kedaj *v*, nauk, kateri se seveda da določiti le po natančnem primerjanji drugih slovanskih jezikov. Ako bi pisali fonetiški, odpala bi pač potreba takega nauka sama ob sebi.

Gledé terminologije držal se je pisatelj naše slovnice večinoma Janežiča; vendar ima tudi precej novih in ne ravno srečnih izrazov, ki ne bodo vsakemu razumljivi, n. pr. pojemski samostalnik, prislovije, bivanski stavki, podaljšatev . . . Daroval nam je celo vladne stavke (regierende Sätze), kar bi dandanes na Kranjskem nekaterim ne utegnilo biti po volji; mi bi rekli: vladavni stavki. Fonologijo imenuje glasništvo; prej smo ji pravili glasovje ali glasoslovje in bilo je bolje tako; kajti „glasnik“ je „Ausrufer, Herold“, torej glasništvo „das Amt des Herolds“ ali pa tudi „Ausrufergilde“. Drugi del slovnice imenuje pregibovanje, kar nam tudi ni všeč; kajti v tem delu se podaja nauk o pregibovanji in ne pregibovanje samo: torej vrnimo se rajši k staremu oblikovju ali oblikoslovju. Tretji del slovnice imenuje slovotvorje, v večji slovnici ga je imenoval besedotvorje. Napačno je oboje, ker ta del slovnice ne uči, kako se delajo besede (— „slovo“ ni več znano Slovencem, torej moramo ta izraz zavreči—), ampak kako se delajo osnove ali debla iz

korenov in drugih debel. Nauk, kako se delajo besede, je Šumanovo „pregibanje“. Pri „deblslovju“ ali „osnovstvu“ (Stammbildungslehre) nam posamični skloni, posamične osebe niso nič mari, ampak le osnova in kako je ta postala. Nemške slovnice rabijo sicer „Wortbildungslehre“ za „Stammbildungslehre“, ali nekateri pisatelji so to napako že sprevideli in so prvi izraz opustili. — Mi sploh dvojimo o veči koristi domače terminologije za narodno vzgojo, ako naj ta domača stvaritev izpodriva grške in latinske termine, in mislimo, da stoji napredku le na poti. Saj imamo dandanašnji veliko preveč dela, da bi se lahkomisljeno obdajali s takim kineškim zidom. Nemške izraze smemo sloveniti, francoski in laški pa se dajo obnoviti v latinski obliki. Sploh znanost dandanes tako napreduje, da ga ni živega jezika na svetu, ki bi ji mogel podajati dovolj izrazov za vse nove stvari in iznajdbe. Naprednejši narodi zavoljo tega tudi redkokedaj izumevajo termine iz svojih jezikov (n. pr. Angleži in Francozi): navadno nazivajo novo stvar, novo iznajdbo, novo teorijo z novo izumljenim imenom iz grškega ali latinskega jezika, katera sta navzlic vsem sovražnim ugovorom tudi še dandanes ravno zavoljo te internacionalne terminologije za kulturni napredek človeštva najvažnejša vseh jezikov. Sicer je priprosto ljudstvo samo teh nazorov, in ako ga hočemo pridobiti za se, ne nasprotujmo mu tam, kjer bolje od nas vidi korist svojo. — V pisavi tuje terminologije pa smo seveda nasprotnega mnenja od tistih, ki pišejo analysa, gymnasija, kakor g. Šuman (poleg: konjugacija, instrukcija, imperfekt). Mislimo, da je te besede pisati po domačem izgovoru, ako smo jim že nadeli domač (ali vsaj udomačen) sufiks: torej pišimo analiza, gimnázija, naj so tudi Grki pisali in govorili *ἀνάλυσις, γυμνάσιον* (to je: *análüsis, gümnásion* z *son*, ne *ziem*).

(Dalje prihodnjič.)

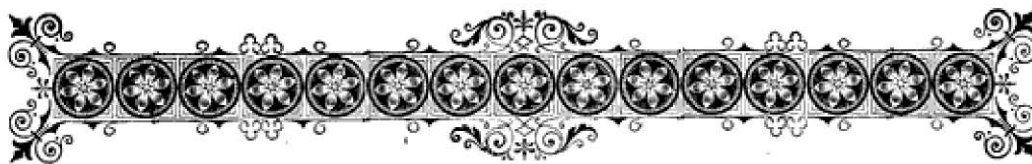

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. Gospod Lavoslav Kordeš, ravnatelj Leonove tiskarne v Mariboru začel je izdavati „Ljudsko knjižnico“, katere prideta vsak mesec na svetlo dva po štiri tiskane pole obsezajoča snopiča.

„Ljudska knjižnica“, pravi izdavatelj, namenjena je preprostem narodu, posebno odrasli mladini, kateri je živo potrebno, da se uči gladke pravilne slovenščine in zbog tega hoče „Ljudska knjižnica“ gledati zlasti na to, da bode jezik v nji preprost, gladek, v vsakem obziru pravilen. A uredovana bode tako, da bode kolikor možno, ugajala tudi našemu razumništvu. „Ljudska knjižnica“ bo imela primerno jako nizko ceno: za četrt leta 48 nov., za pol leta 90 nov., za vse leto 1 gld. 70 nov. s poštnino vred. Pojedini snopiči se bodo dobivali s poštnino vred po 8 n., a brez poštnine po 6 n. V Ljubljani jo prodaje J. Giontini.

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

Ko pa se je storila noč, zapel je pri farni cerkvi tako imenovani vinski zvon, ki je dajal znamenje, da se morajo kréme zapreti in vino ne več točiti, naredba, ki se je v tistih časih, če nam zgodovina podaje resnico, ravno tako vestno izpolnovala, kakor dan danes jednake prepovedi. Po tem času se tudi ni smelo po ulicah več hoditi brez luči. Nekdo pa se vendar tistega dné tega ukaza ni držal in sicer jeden takih mož, o katerih bi tedanji Celjan kaj takega ne bil mislil. Plazil se je po vodnih ulicah, tu in tam postal in gledal in poslušal. Nikogar ni bilo čuti, kajti v takih nemirnih časih so zapirali ljudje zgodaj duri in okna, in kdor je le mogel, ostajal je zvečer domá. Zaspana mestna straža se je prikazala s svetilnico na konci ulic in zopet izginila, mož pa je nadaljeval svojo hojo. Do šolskega poslopja prišedši se je pomudil nekoliko, mrmral čudne besede in hitel dalje. Kmalu za njim pa so zaškripale šolske duri in dolga oseba, zavita v velik plašč je stopila na ulice.

„O hominem pessimis superstitionibus infectum,“ ta vzdihljaj bil bi moral onemu izdati magistra Petacija, da ni bil že predaleč. A obrnil se je bil iz ulic na desno in prišel na velik nepozidan prostor, kateri je služil mladini navadno za streljišče. Na sredi je stal križ in krog je bilo nasajenih nekaj dreves. Tu se je ustavil možak na svojem nočnem potovanji. Kmalu za njim pa prikorači Petacij in pozdravi mestnega odbornika Mavroha, ki je odskočil ves zavzet.

„Gospod sosed,“ pravi oni in strese Mavrohu roko, „veselí me, da Vam morem danes izpodkopati in podreti prazno vero na čaravnice, ki je žalibog ukoreninjena še pri modrejših možeh.“

„Káko prazno vero?“ vpraša osorno krojač in proklinja na tihem sleparsko starko. „Jaz sem prišel opazovat, kako naša straža izpolnjuje svojo dolžnost.“

A Petacij, poučen po svoji sestri, sestavil si je bil doma že lep govor, ki bi neovrgljivo dokazal, da čarodelstva, s kakeršnjimi so izkušali večkrat zaljubljeni ljudje doseči svoje namene, prvič niso mogoča; drugič

če bi bila tudi mogoča, bila bi vendar kaznjiva; in tretjič, če bi tudi kaznjiva ne bila, bila bi vsakako nekrščanska. Začel je se ve da svoj govor pri Grkih in Rimljanih, katere vendar to opravičuje, da jim ni še svetila luč resnice. Da je pregrešni Mavroh popolnoma zaslužil, da bi mu bil magister razpeljal in razložil vse točke pro et contra, o tem smo vsi prepričani; toda na tem svetu se ne kaznuje vselej krivica po zasluženji in komaj se je bil Petacij prav razvnel, začujejo se koraki, zasveti se baklja in pretrga prekrasni govor.

Za bakljarjem sta prikoračila dva moža v živem razgovoru. Mavroh in Petacij sta se skrila za drevesi.

„Zašla sva, dragi moj,“ reče jeden izmed poznih potnikov.

„Ne,“ reče drugi, „sluga moj pozna dobro pot. A da ne splašiva mestne straže, véde naju bolj po samem.“

Komaj pa je bila ta trojica za sto korakov stráni, zasliši se žvenket orožja in klicanje na pomoč. Mavroh takoj izdere svoj meč in teče proti bojišču s Petacijem, ki je kričal kakor Demosten, ko si je ob bučanji morskih valov utrjeval glas. Na mestu pa sta dobila boj končan. Jeden napadalcev je bil zbežal, drugi je ležal v svoji krvi na tleh, poleg njega pa je stal ranjeni napadenec. Bakljar in spremljevalec, ki sta bila pobegnila, vrnila sta se zopet; in poslednji ni vedel, kako bi lepše srečo voščil rešenemu „prijatelju“ in izgovoril svoj beg.

„Mislil sem, gospod Filip, da napad veljá meni,“ dejal je in nosil se nad napadnikom ležečim v nezavesti, da je moral oni braniti mu, češ, naj ga pustí, če je še živ, da zvé sodišče, kaj je bil povod zločinu. Filip pa, ravno tisti trgovec, katerega smo bili videli pri Marku Murnu, zahvaljeval se je Mavrohu in Petaciji, da sta ga rešila smrti.

„Dovolite, da se na Vas naslonim,“ dejal je Petaciji, ki mu je bil za silo zavezal krvavečo rano. Straža je bila že tudi tu in nezavednega napastnika so prenesli v stražnico, kamor je šla vsa družba. V svoje začudenje so spoznali tam v napastniku mečárja Vrbanu.

„Ta mi ni bil storil ničesar,“ dejal je Filip, „prestregel mi je bil orožje, ko sem zamahnil po onem zločincu; potem sem ga pa z napadom prehitel jaz.“

Drugi mož pa — sklonjeno njegovo osebo smo srečali pri Mani v dogovarjanji s hrabrim Boštjanom — trdil je v jedno mer, da je bil napad namenjen njemu. „Cesarjevo delo je to,“ vikal je, „on je najel morilca, ki bi sovražnemu baronu Eizingerju, milostivemu mojemu gospodu, ubil zvestega tajnika.“

„To se bode vse zvédelo, gospod doktor Manlij, če se nam posreči tega nesrečneža spraviti do zavesti,“ dejal je stražni načelnik.

Na potu proti svoji gostilni pa je Filip opešal tako, da bi ga bili morali dalje nesti; a ljudomili in gostoljubni Petacij, čegar stanovanje je bilo v bližini, prisilil ga je ostati pri njem vsaj to noč; in Mavroh, kateremu se je plegla vroča strast, tekkel je po zdravniku Hajdingerja.

„Vi ste me pod streho vzeli in me še ne poznate ne,“ reče tiho, z bridkim nasmehom Filip; a Petacij, ki mu je odpenjal umetni oklep, zatisne mu usta s kratko razpravo „de iure hospitii“. Kmalu je bil tudi prihitel doktor Hajdinger s služabnikom, ki je nosil ž njim raznovrstna orodja in zdravila. Rana se je spoznala za globoko, a nenevarno.

„Na mlade rane stara zelišča,“ dejal je Hajdinger in obezoval ranjeni ud. „Žal, da ne morem vsaj kake roke ali noge odvzeti, magister Petacij; rad bi Vam pokazal, koliko spretnosti imam jaz v tem poslu. In veste, prijatelj,“ pristavil je tiho, „takóv del človeškega telesa, izpostavljen nekaj časa vplivu konstelacij višjih planetov, zgoščen in munificiran v vodi in ognji, ima toliko moč na bolnega kakor tudi na zdravega človeka, da bi noben obešenec ne ostal čez noč na véšalih, če bi to ljudje vedeli.“

Magister se je neverno nasmehnil in omenil čudnega dogodka z Mavrohom, ki je bil povod rešitvi ranjenega tujca, in Hajdingerju se je dobro zdelo, da se je Mavrohu pripetila taka sitnost. „O Mana,“ dejal je, „to je vražja ženska. Toda nobeden človek ne pozna tako kakor ona močij rastlin in kdaj in kako jih je trgati.“

Drugo jutro pa se je čutil Filip zeló okrepcanega po dolgem spanji in Petacij, ki mu je pomagal pri napravljanji, pripovedoval je, kakšen šum je vzbudil po mestu ta zločin in kako so vsi osupnjeni, da se je kovač Vrban pokazal takega lopova, ko so ga vendar dó zdaj vsi imeli za poštenega in pravičnega moža.

„Toda zdaj ga ima že rabelj v pesteh in na tezalnici bode moral pač povedati, zakaj Vas je napadel in kdo je bil njegov tovariš.“

„Ali poznate nekega kaporala Boštjana?“ vpraša zdaj Filip.

„Vsak otrok ga pozna,“ odgovorí oni; „takega gizdalina in zarobljenca ni več pod solncem in vrhu tega pravi miles gloriosus, kakor nam ga Plautus tako krasno opisuje.“

„Menite li, da bi bil ta Boštjan dober, koga, recimo oropati ali umoriti?“

„Hm, če bi bil dober? Naravnost, véste, tega ne morem trditi, ker ga premalo poznam; a na nasprotno ne bi prisegel. Vi tega sumnjite?“

„Jaz vsaj mislim, da ta, katerega so prijeli, ni pol toliko kriv kakor oni, ki je zbežal; oba vkupaj pa ne toliko, kolikor nekdo drugi, ki je osnoval ves ta naklep. Za denar se na svetu stori vse.“

„Kaj ne? Kako lepo to pripoveduje Ovidij!“ nasmehne se ljubeznivo Petacij in stisne tujcu roko. „Ovidij je bil vedno ljubček moj. Prodit bellum, tako pravi, quod pugnare utroque. Ferro scilicet et auro. Aurum veronocentius est.“ — Zvonec pa ga je poklical z mladino vred v cerkev, in tujec je ostal sam. Sédel je k oknu, iz nedrij izvlekel néžno podobico in jo zvesto ogledoval. V tem ga je premotila Kornelija, ki mu je prišla voščiti dobro jutro in prinesla zájtrek na mizo.

„Kako Vam je ime, gospodična?“ vprašal jo je.

„Kornelija.“

„Ali res? Kornelija?“ začudi se oni; „Glejte, žena moja se tud tako kliče. Pogledjte to podobico! To je ona.“

„Oh, kako je lepa!“ vzklikne deklica zavzeta.

„To je moja Kornelija!“ ponavlja oni ponosno in sam s sabo zadovoljen. „To je lepo ime in značilo je menda že v starih časih vrlo gospodinjo, kakeršna boste gotovo tudi kmalu Vi kakemu srečnemu Celjanu. — Toda ne zamerite šali moji!“ dejal je videvši, kako se je dekle zarudelo. „Jaz sem doma iz veselega mesta Dunaja; in da se zopet živi tja povrnem, zahvaljevati se moram Vašemu očetu. Gostoljubne Vaše hiše ne bom pozabil nikdar; da se boste pa tudi Vi meně spominjali, vzemite, prosim, to verižico. Zlata je in na nji visi blagoslovljen križec.“

Deklica se brani vzeti blesteče darilo, ki je preveliko in predrago.

„Za Vas gotovo ni predrago,“ zavrnel je oni, „in záme, hvala Bogu, tudi ne. In kaj bi pač dejala ljuba moja ženka, če bi zvédela, da sem se s samim: Bog plati! poslovil od dobrotnikov svojih.“

Med tem časom pa je vstopil mestni sodnik s Petacijem in dvema svetovalcema in pričelo se je izpraševanje. Ker pa to za nas ne more nič novega spraviti na dan, ostavimo svoje poštenjake in pogledjmo, kaj počno naši znanci drugje.

V.

Iz zaprte kováčnice Vrbanove ni se več slišalo enakomerno delujoče kládivo. V svoji izbi za delavnico pa je sedela pri mizi, glavo s komolci podprto, Mana in srpo gledala pred sé; zdaj pa zdaj je pretrgala tišino kaka grozeča beseda ali tužno ječanje. Na jedenkrat skoči po konci. „Norica!“ udari se ob čelo, „kaj stočes kakor bolno dete?“

„Mir s tabo!“ pozdravi jo vstopivši Polona.

„Poberi se mi, hinavka grda!“ zavpije raztogočena ženska.

„Počakaj, Mana,“ pouči jo ona in obrne svoje oči proti nebu, „Bog te je kaznoval, ker se pečaš s prepovedanimi rečmi in slepiš ljudi. Jaz te prihajam po svoji dolžnosti opominjat, da potrpi ponižno in nôsi križ, ki ti ga je Bog naložil. Morebiti ti ga odvzame prej, nego misliš, in mo-

rebiti ti izpusté Vrbana iz ječe, kajti ranjeni tujec, katerega je brat vzel pod streho, trdi, da ga ni usekal Vrban, ampak nekdo drugi, najbrž tisti prevzetni kaporal Boštjan, katerega bodo gotovo takoj prijeli.“

Ko pa je čula Mana zadnje besede, zavpila je vsa prepadena: „Kaj? na Boštjana leti sumnja, na Boštjana!“ in zbežala razoglava, kakor je bila, iz hiše.

„Kdor ne uboga, tepe ga nadloga,“ dejala je Polona in zaprla varno duri in šla domóv. Na cesti pa je drla tolpa ljudij, moških in ženskih, doli proti minoriškemu samostanu; pred njimi pa je teklo kakih deset vojakov; zdaj pa zdaj je postal jeden ali drugi in izprožil pušico iz samostrela. Grohot: „Ni pogodil“ in klic: „Streli brž!“ menjala sta se zaporedoma. Strašna slutnja je stisnila Mani srce, ko je prišla v to gónjo, nikogar se ni upala vprašati, koga preganjajo, in komaj pri zavesti je hitela z množico brez svoje volje dalje in kolena so se šibila pod njo.

„Oh, v cerkvi je!“ slišal se je zdaj skoraj nejevoljen glas iz drhali, ki je izgubila zabavo videti, kako pade človek s pušico zadet. Globoko je vzdihnila Mana začuvši te besede, ki so jo prebudile iz otrpnenja. Pred minoriško cerkvijo pa so stali ljudje v gručah in se pomenkovali ob ubeglem Boštjanu. Vojaki so bili zastavili vse vhode v cerkev in v samostan, da zaprečé hudodelcu pobég.

Mana pa se je izgubila iz množice in ne ozrši se ni na levo ni na desno hitela dalje. Ko pa je prišla do velike hiše, na kateri je bil naslikan rjav medved in pred katero se je lenilo par vojakov, vstopila je brzo in tekla v prvo nadstropje, kjer je stal pred durimi zopet vojak, oprt na sulico in ji hotel zabraniti vhod. A začela se je ž njim prepirati in vpiti, da hoče na vsak način govoriti z gospodom Manlijem, dokler se niso odprla vrata, med katerimi se je prikazal mlad, črno opravljen vitez. Ta trenutek je porabila ženska in se splazila v sobo, kjer je našla poleg starejšega moža tudi onega, katerega je iskala, doktorja Manlija. Tajnik avstrijskega mogotca Ūrha Eizingerja je spremljal Manlij poslanstvo, katero je bil uporni baron odpravil do celjskega grofa in katero je vodil mladi vitez, Žiga Eizinger, bratranec starega Eizingerja. Ko pa je Mana prišla v to družbo, odprle so se zatvórnice njene zgovornosti in komaj se je dala toliko pogovoriti, da ni vpila in kričala na ves glas. Dolg in srdit je bil dogovor s tujimi možmi, a miren in svesten obraz Manin, ko je zapustila gostilno „pri rjavem medvedu“, kazal je, da je dosegla svoj namen.

V pisarnici svoji pa se je živo razgovarjal sodnik s Hajdingerjem in drugo, mnogo važnejšo in ponosnejšo osebo, ki je sedela na častnem

mestu. Počastil je bil namreč sodnika s svojim pohodom mogočni tajnik celjskega grofa, doktor Lenart Pistor.

„Kar ste ukrenili, gospod sodnik,“ dejal je dostojanstvenik in poklonil se sodniku, „vse je vrlo dobro. Toda kaj se Vam zdi? Je li to prav, da si prilastujejo nekateri samostani pravico hudodelce braniti in tako pravici zastavljati pot? Le premislite to protislovje: da imajo pravico pravici pot zapirati. Da najde preganjana nedolžnost zavetje v cerkvi in samostanu, to se ujema z visokim, svetim poklicem teh zavodov in krajev; a da bi se istega pomočka tudi hudobnež smel posluževati v ta namen, da se odtegne kazni in svojo hudobijo v prostosti nadaljuje, to vsakako nasprotuje svetosti onih prostorov. Zatorej jaz mislim, gospod sodnik, da ste Vi sicer ravnali v zmislu prevzvišenega našega vladarja, ko ste pred minoriško cerkev postavili stražo, da ne more zločinec uiti; da pa visokim intencijam niste zadostili do cela, ker ste se ustavili pri ti naredbi. Po skromnem mojem mnenji, katero je milostivi knez često počastil z odobravanjem, imeli bi iti dalje in ne gledé na slučajni ugovor slabo poučenih menihov iztirati hudodelca iz najskrivnejšega kota samostanskega ali tudi izpred cerkvenega oltarja. Prosim ponižno —“ zasmehljaj se je Lenart, ko mu je sodnik hotel seči v besedo — „oskrunili bi s tem svetišče, hočete reči. Toda, gospod sodnik, jaz vé, da to ni Vaše pravo prepričanje in žalil bi Vaš razum z mislijo, da ste Vi res tega mnenja, da se božji hram skruni, če se iz njega izžene hudodelec. Ali ni greh misliti, da bi bil Kristus, ki je menjalce in barantače spodil iz svetišča, vesel razbojnikov v svetišči? Dovolite,“ nasmehnil se je zopet govornik in prijazno potrkal roko nepotrpežljivemu sodniku, „vé, kakšen tehten razlog hočete proti mojemu zahtevanju navesti, gospod sodnik. Samostan ima staro svojo pravico; kaj ne! A ni še deset let, kar je oče milostivega vladarja našega ukazal ulomiti vrata samostanska in vlekel iz gvardijanovega stanovanja na véšala štiri privržence svojega tedanjega in sedanjega sovražnika, cesarja Friderika. Kmalu potem se je isto tako zgodilo sokolarju škofa krškega. Posest se je tako pretrgala, „usucapio cessavit“, in ta tako imenovana pravica je izgubila veljavo, če jo je sploh katerikrat imela; kolikor pa je meni znano, nobenkrat se niso upali menihi upreti.“

Lenart se je naslonil nazaj, prekrižal roke in čakal, kaj bode sodnik odgovoril. Z obraza, vedno na smeh se držečega, sijala je velika samosvest.

„Gospod doktor,“ reče oni mirno, „na Vašo učeno razpravo dovolite mi odgovoriti s preprostimi besedami, kakor mi jih narekuje meščanska pamet. Vrhovni gospodar samostanski je milostivi grof sam: kako on ravna, to se nam ne spodobi soditi. Začasni váruh v grofovi

odsotnosti pa je sodnik in vsled tega dostojanstva branil bodem jaz proti vsakemu pravico, ki veli: kdor koli pribeži v samostan, varen je, in jeden dan in jedno noč ga nihče ne bode vprašal, kdo je in zakaj beži. Kadar pa preteče ta čas, sme sodnik zahtevati beguna, ako mu more dokazati hudodelstvo. Tega zakona se jaz držim, in umaknem se le izrečni volji grofovi. Kar je torej straži ukazano, pri tem ostane za danes; jutri pa bomo izkušali dokazati, da je ubežnik res kriv zločina, katerega ga dolžimo.“

Lenart pa je vprašal, če se more o tem še dvojiti, ko je vendar trgovec Filip sam, potem Mavroh in Petacij nánj zagnal sum; ko ga je več prič prejšnji dan videlo v kovárnici; ko ga je že beg sam izdal. Torej na tezalnico ž njim!

„Potem je pač obsojen,“ dejal je zdravnik Hajdinger.

„Menite Vi?“ vpraša ga uljudno Lenart. „In kaj je danes izpovedal ujeti zločinec, kovač Vrban?“

Zdravnik pa je bil v zadregi, kajti ravno zadnji slučaj ni se ujemal z njegovimi besedami. Mučili so ubozega Vrbana na vse grozovite načine, da bi iz njega spravili, kdo je bil njegov tovariš pri napadu, a vse zastonj; nobene besede, nobenega vzdihljaja ni bilo čuti iz njegovih ust. Ko pa so vsakako hoteli upogniti s trpinčenjem trmo trdovratnega moža, umrl jim je na tezalnici. „A kakor se iz molčanja tega nesrečnika,“ dejal je zdravnik, „ne more sklepati, da ne bi bil imel nobenega tovariša pri hudodelstvu, tako se tudi izjave drugih, občutljivejših zatožencev ne smejo vedno imeti za golo resnico.“

Pomilovalno se je nasmehnil Lenart in dejal: „Contra principia negantem non est disputandum,“ gospod doktor. Ampak da pridemo h koncu, moram povedati, da imam jako važne razloge za svojo terjatev.“

Predno jih je bil pa objavil, naznanil je sluga sodniku, da želi ž njim takoj govoriti baron Žiga Eizinger. Sodnik je hotel poročiti obiskovalcu, naj malo počaka, a Lenart skoči po konci rekoč: „Dovolite, da se z gospodom Hajdingerjem umakneva v to sobico zraven. Visoki gospodje ni da bi čakali.“

Vstopil pa je mladi vitez, katerega smo videli v gostilni pri „rjavem medvedu“, skrbno in bogato oblečen, z mečem na strani in z bodalom, čegar držaj se je svetil od dragega kamenja. Hoja njegova je bila bolj prevzetna kakor moška. Oči so mu šle nemirno po vseh kotih in lica so mu žarela, ko je na kratko pozdravil sodnika. Povabilo, naj séde, odbil je z izgovorom, da ima mnogo posla in da je prišel zarad neke malenkosti, ki bi utegnila imeti za koga družega kaj več pomena. „Slišal sem namreč,“ dejal je, „da sumnjite nekega Boštjana, kaporal

mestne straže, da bi bil sinoči napadel gospoda Filipa Holzerja. Nerad in v svojo sramoto objavljam, gospod sodnik, da sem jaz ravno tega moža, katerega nam je oblastvo dalo za spremljevalca, včeraj delj časa zadržal pri kupici, nego je morebiti šega v tem mestu. V dolžnost si štejem to izpovedati in krčmar pri „rjavem medvedu“ je pripravljen z mano vred spričati, da je ob tem času, ko se je baje zvršil zločin, kaporal Boštjan v moji družini posvečeval svoje moč bogu Bakhu.“

Po teh besedah se je poslovil Eizinger in ona dva sta vstopila zopet iz druge sobe.

„Ali ste čuli?“ vpraša sodnik.

„Od besede do besede,“ odgovori Lenart s svetlimi očmi, „in moja sumnja je gotovost. Gospod sodnik, zdaj moram na vsak način dobiti ubežnika v roke.“

„In jaz ga moram na vsak način izpustiti,“ odgovoril je sodnik odhajajočemu tajniku.

Ko pa je hotel sodnik ukazati mestnim vojakom, naj popusté stražo, prihitelo je od grofove palače sem trideset vojakov z Vitovcem, čegar rana je bila še vedno obezana. Moško je stopal vstric poveljnika doktor Lenart in njegov smeh je bil neznosen, ko se je ozrl po ljudeh, ki so od vseh strani prihajali gledat, kaj to pomeni. Sodnik, zagledavši vojaštvo, ki se je ustavilo pred samostanom, zadržal je stražnike, Lenart pa je korakal ponosno v samostan. Menj ponosen pa je prišel kmalu zopet ven v živem razgovoru z gvardijanom, ki je na vse prigovarjanje njegovo le odkimaval.

„Verjemite mi, čestiti gospod, da me bo v srce žalilo, če bom moral rabiti silo,“ dé napósled Lenart in gré k Vitovcu. Sivolasi gvardijan pa se je obrnil do sodnika, in v samostan vračajočega se je spremilo deset mestnih vojakov, ki so se kmalu pokazali pri oknih nad vrati. Okrog sodnika pa se je zbralo dokaj meščanov s svojim orožjem in če so jih vojaki Vitovčevi precéj zaničljivo gledali in poluglasno zabavljali, meščanov to ni motilo in marsikateri izmed njih si je želel prilike, malo pomeriti se s preširnimi hrusti, ki niso zamudili nikakega hipa meščanom dejanski izkazati svojega zaničevanja. Sodnik pa očitno ni želel boja, in stopivši k Vitovcu in tajniku izkušal ja je pogovoriti, naj vsaj do grofovega prihoda počakata in zastavita izhode, če jima je ljubo; silovit napad pa bi moral on s silo odbiti.

„Kaj menite Vi, gospod Vitovec, kje je pravica?“ obrne se Lenart na poveljnika.

„Vraga črnega, gospod doktor,“ odgovori oni, kajti bil je slabe volje, „kaj meni pravica mari! S postavami, paragrafi, klavzulami pu-

stite me v miru! Jaz ne dam nič za rimsko nič za nemško nič za celjsko pravo nobenega vinarja. Če Vi tega sami ne veste, vrag Vas vzemi!“

V tem je prišla tolpa vojakov z lestvami, sekirami in smolnjaki; a število oboroženih meščanov je rastlo neprestano, in ker so oni, ki so prihajali pozneje, pritiskali na prednje, bil je prostor med sovražnimi četami vedno manjši, in naj bi se bil po naključji izprožil kakov samostrel ali puška, nastal bi bil boj. Ko pa je Vitovec razpostavil svoje ljudi, obrne se k Lenartu ter ga vpraša, če je pripravljen odgovornost na se vzeti za vse to, kar bi nastalo iz prepira.

Lenart je bil v zadregi in smeh ga je za nekaj časa preminul. Iz zadrege ga reši mestni župnik, ki je v tem trenutji prijezdil z grofovimi nadkonjarjem, vitezom Pavlom Rožekarjem. Župnik, Simon pl. Grojn, bil je oblasten mož in veljavnosti svoje nič menj si v svesti kakor doktor Lenart, brezpogojne pokorščine svojih podložnikov pa še mnogo bolj vaje.

S posebno zadovoljnostjo je naznanil župnik vpričo sodnika in vojaškega poveljnika, da njena svetlost, milostiva kneginja, nikakor ni zadovoljna s samovoljnim ravnanjem tajnikovim. Vsa stvar naj se prihrani razsodbi grofa samega, ki ima priti drug dan. „Od Vaše strani, gospod doktor, pa pričakujem,“ dejal je župnik ponosno, „da se boste prihodnjič na svete kraje bolj ozirali.“

„Oh, gospod župnik,“ odvrne oni, in smehljaj je bil že zopet na ustih, „pač vidim, da ohranijo nekateri kraji svetost, naj jih polnijo tudi lopovi in razbojniki.“

„Veseli me, da ste prišli do tega spoznanja,“ pritrди oni, „kajti cerkev je cerkev, naj je gospod doktor Lenart notri ali ne.“

Meščanje so se razhajali. Tu in tam je ostalo še kaj radovednežev, ki so si opisovali prošlo nevarnost. Po mestu se je bila raznesla novica, da drug dan pride grof, in nastalo je živahno gibanje, kajti vsakdo je izkušal svojo udanost kar najvidneje pokazati. Pred samostanom pa so stražili Vitovčevi vojaki in dolg čas jim je bilo. Kvarte in kocke so jim bile takoj v rokah. Vitez Rožekar pa se je razgovarjal z Lazarjem in ponudil mu tudi igro.

„Gospod Lazar,“ pravi, „slišal sem že mnogo o slavnih delih Vašega bojnega petelina, Alexander Magnus mu menda pravite. Toda jaz sem dobil včeraj jednega s Hrvaškega. Čuk ga je izvalil in hud je kakor živ peklenšček. Dèjte, naj se poskusita!“

Petelinji boji so bili takrat jako v navadi in zlasti vojaki, strastni igralci, potroševali so mnogo denarja pri stavah na zmago tega ali onega kljunastega bojnika.

Lazar ni rad igral, a taka je moč vladajoče šege, da se je sramoval navesti ta uzrok. Udal se je in služabnika sta prinesla bojeviti živali. Hitro se je naredil krog vojakov in družih gledalcev in v sredo sta se spustila petelina. Lazarjev je bil velik, črn in posebno krepak videti; največ jih je stavilo na njegovo zmago; Rožekarjev je bil precēj manjši in šibkejši, a ponosno je dvigal peroti in ogledoval nasprotnika.

„Ta nož proti Vašemu prstanu,“ dejal je Rožekar, odpel bliščeče bodalo in je položil pred sé.

„Veljá,“ dejal je Lazar in snel prstan svoj; petelina pa sta se jela bojevati. Vse je zamakneno gledalo pogumni živali in z odobravanjem in vzpodbujanjem spremljalo različne méne hudega boja. V začetku je premagoval Lazarjev orjak, a komaj je bil malo ranjen, začele so mu pešati moči, oči so postajale nemirne in vedno bolj se je odmikal nasprotniku, kateremu je pogum v jednaki meri rastel. Malo boja še in Lazarjev borilec je zbežal h kraju, počenil in povesil peroti.

„Nesi ga stráni in zadavi ga!“ dejal je njegov gospodar hlapcu Jarneju, ki je, zaklet sovražnik vsake igre, z veseljem izpolnil povelje. Rožekar pa je mirno pobral prstan in bodalo in pobožal ljubeznivo svojega zmagovalca.

Tako so si preganjali vojaki na straži dolg čas. Iz dvorišča male hišice poleg svetovalnice pa je pripeljal rabelj s svojim hlapcem na kolih truplo mrtvega Vrbana, da je obesi na véšala zunaj mesta. Tudi ta prizor je privabil svojih gledalcev, ki so spremili voz do graških vrat.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Pred nama se razprostira polje župne vasí. Le pogledjte, kako hobotno se dviguje in ziblje po njem rž in vsako drugo žito. V strni se skrrije lahko velik mož; kadar zajde vánjo moja Čada, ne bi je védela kje iskati, ko bi mirno stala. Gotovo ste zapazili težke koruzne štroke na teh njivah, kadar je čas zánje. Nekateri popotnik se je že ustavil in jih téžkal, kar roka mu se je šibila pod njimi. Tudi velikanske buče in zelnate glave ste morda ogledovali in se jim čudili. Pa kakova je še le tod ajda, ajda! tako visoke, košate in diščeče ne najdete nikjer v tem obližji, to se vé, če se ne zlaže letina. Človeku

Ruda pa se je lotil dacarjeve hčerke, pri kateri je bil takoj zapazil, da hoče koketovati z njim.

Zdajci pa zapoje na odru za zaveso steklen zvon; počasi, skoraj slovesno so doneli njegovi udarci preko plesalcev. Bilo je polnoči, in staro leto končano.

„Veselo novo leto!“ vzkliknil je gorko Koren in podal Milici roko.

„Veselo novo leto!“ zavrnila je Milica; in stisnila sta si s smehom roki, kakor dva znanca.

„Oh, prepozno, prepozno!“ zaklical je poleg njega dr. Hrast, ki je prisopihal od druge strani.

Sedaj stoprav se je domislila deklica njegovih prejšnjih besed, in kri ji je silila v lice.

„Prav se Vam je zgodilo, gospod doktor; zakaj ne pazite bolje?“

„In kdo je bil moj srečni tekmeč? Morebiti Koren?“ dražil je Hrast.

„Le uganite ga!“ zavrnila je Milica, in hitela Hrastovi soprogi naproti, želeč ji srečno novo leto. Tudi pl. Ruda je sedaj pritekel. —

Kmalu po polnoči so se jeli razhajati. Gospod Anton se je bil že dosti prej poslovil, sedaj pa sta odšla Bolétova in Hrastova in večina drugih oženjenih. Dvorana se je polagoma izpraznila, a v krčmi je bilo tem več gostov. Pevci so zaseli veliko mizo in v gostem tobakovem dimu, kateri je polnil vse sobe, in pri brljavih petrolejevih svetilnah bilo je kmalu težko spoznavati posamične osebe. Glasen vrišč in šunder je vladal povsod in vsak trenutek je zadonela iz njega vesela pesem domačega zbora.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Dalje.)

S tem, kar smo v poslednjem odstavku povedali o terminologiji, pa še nismo rekli, da ne smemo strogo paziti na pravilnost jezikovo. Kar se te tiče, Šumanova slovnica zaostaja za Janežičevo. Pogostoma se bere in zatrjuje, da se v glagolu „razodeva moč in krasota slovenskega jezika“. Pisatelj naše slovnice pa menda ni te misli: kjer je n. pr. nemški subst.

na -ung, skoraj vedno najdeš pri njem glagolnik, in tudi za druge nemške substantive rabi skoraj vedno substantiv: §. 155. 5 a „ob . . . kot predponka pomeni: a) obdanje, djanje okol in okol predmeta, v tem slučaju odgovarja nemškemu um“; §. 155. 7. b. „po . . . pomeni kot predponka: „djanje večih osebkov ali na večih predmetih“; §. 155. 8. „pód . . . pomeni djanje vršečo (sic!) se pod stvar ali stvarjo, . . . 11. tekanje, bivanje skozi odločen čas in do konca določenega časa“ i. t. d. Tukaj bi si bil pisatelj povsod lahko pomagal z glagolom: pravila bi bila potem gotovo bolj razumljiva in kolikor toliko — slovenska. — Pisatelj skoraj dosledno rabi napačno sufiks o v ъ za tvoritev prilogov, ki zaznamenujejo kako lastnost ali kakovost; omenjeni sufiks pa je sploh rabiti le pri posestnih prilogih (izjeme so prilogi iz imen za zelišča, drevesa cf. §. 94. 5 Šum. slovnice). Ako torej Šuman piše: glagoli so osebki, brezosebki (§. 161.), je to popolnoma napačno. Kajti vpraša se, kakšni so glagoli, in ne čegovi so? To bi se dalo lahko drugače povedati: a) s sufiksom ѡ ѣ; osebečni ali osebečni; b) s suf. ѡ ск ѣ: osebski; c) z zloženim suf. о ѡ ѣ ѣ: osebkovni, kakor je duhov ѡ ѣ poleg duš ѡ ѣ, seveda po analogiji substantivov u-deklinacije. — Tudi tega stavka (§. 3.): „Samostalniki se delijo po sposobnosti pred seboj stoječe goltnike omehčati: a) v trde“ . . . ne moremo hvaliti, zakaj, pač ni treba praviti. — V §. 141. sicer Šuman uči, kedaj je staviti pri pron. j ѣ oblike z nom, kedaj brez njega; vendar sam piše (§. 201. 2): „Tožilnik spremlja prehodne in neprehodne glagole, da bi njim dejanje oživil in podkrepil“, m. jim. — Prevelik sovražnik je gospod pisatelj črki j tam, kjer je opravičena. On piše: izključivni stavki (§. 112.); prejšnega (§. 120., 2, §. 234.); Ludmila (§. 122. a); suhlad (§. 122. b. 2); gorni grad (§. 214.), svinsko korito (§. 131. e); časti zelen (§. 227.); skladensko ime (§. 285.). — Neslovenski je: pri- in razlikovanje (§. 17.) mesto prilikovanje in razlikovanje; — so zidati, s ostavije, m. sezidati, sestavje; so je pri nas samo opravičen, ako stoji v stsl. są: są s ѣ d ѣ, sosed; po ruščini se tukaj ne smemo ravnati. — Ako piše pisatelj: „priredje, podredje“, piše naj tudi: „prislovje, sestavje“ in ne „prislovije, sestavije“. — Čudno je v slov. slovnici: „sablja damascenka (§. 122.), m. sablja damaščenska. Mesto: napolnitev (§. 232. b.) beri: napolnjenost. Ne navadna se mi zdi zveza: „rodilnik mesto tožilnika se stavi na moških samostalnikih“, katero pisatelj jako pogostoma rabi; tako tudi: „v razliko prednih“: zum Unterschiede der vorhergehenden (§. 171. Op.). Mesto „trojni spol“ (§. 137.) beri „trojen spol“.

Pisatelj je tu pa tam truden, stava besed preumetna in nenaravna; bralec mora časih z velikim naporom razvozlavati stavek, prav kakor bi imel pred sabo kako uganko. Posebno velja to o defini-

cijah. Sicer je hvalevredno in prav, da pisatelj skrbi za kratkost: ali vedno mu je paziti, kje je meja! V tem je menda hotel posnemati Miklošiča in ga celó preseči. Da je to započetje nevarno, pritrdil mi bo vsak, kdor pozna tega učenjaka jedreno pisavo: mesto zaželene preciznosti doseže se le skrivnostna nejasnost. To se je pisatelju naše slovnice pripetilo na več mestih: razvozlati jih mora človek večinoma še le z Miklošičem v roci, n. pr.: — §. 121. „Imena značijo stvar ali pojem za se in so pregibna; nepregibne besede pa značijo kako razmero pri glagolu ali prilogu, ali razmero v stavku med členi in razmero med stavki“. Kaj to pomeni? Ali spada glagol k imenom, ali nepregibnim besedam? — §. 113. A c: „Glavni stavki so izključivni, če drži izrek prvega stavka, drugi ni res, ali na opak: ali grmi, ali se zemlja trese n. ps.“ Kdor ne ve, da je „drži = Giltigkeit, Kraft haben“, tega ne bo umel; sicer pak je vzgled slabo izvoljen, ker to ni izključiven stavek, ampak vprašaven, dasi mu manjka vprašaja in je vzet iz srbske, ne iz slovenske narodne pesmi: „Ili grmi, il' se zemlja trese?“ to je: „tonatne, an terrae motus fit?“ in ne: „aut torat, aut terrae motus fit“. — „Ločilnih števnikov“ (§. 134.) skoraj ni umeti brez Miklošiča. Tako je pretemen tudi §. 136. — §. 230. B. se glasi: Celotni del ni posebej imenovan, delitev je zaznamovana v roditelju celoto zaznamujočem. Tak stil je slovenski šolski slovnici pač neprimeren; kako priprosto se da to po Miklošiču povedati! „Del ni imenovan, ampak se zaznamuje z genitivom celote“. Še bi se dalo najti precej odstavkov, ki bralca po nepotrebnem mučijo.

Ta tesnost in nejasnost je slovnici jako v kvar; rabiti jo bodo mogli učenci le po navodu in razlagi dobrega učitelja. Še jedno senčno stran moramo omeniti, da se namreč to, kar je sploh vzprejeto v književni jezik, nič ne razločuje od dijalektnih posebnosti; v tem oziru šolska slovnica ne sme pobirati stopinj za znanstveno, historično gramatiko. Nismo sicer proti temu, da učenec prilično zve, kako se govori v tem in onem kraju naše domovine, ali potrebno se nam zdi, da se take opomnje ne mešajo s stvarmi, ki so obče v rabi, torej ob enem tudi last denšnjega književnega jezika; nenavadno, zastarelo naj se omenja, pa samo v opazkah, ker se sicer učenec tako zbega, da ne ve kaj rabiti. Šuman n. pr. omenja nenavadni skorom, navadni skoro, skora, skoraj pa opušča. Tudi bi bilo želeti, da bi pisatelj take napake, ki se dan danes le prerade kažejo po slovenskih spisih, posebe zaznamoval in svaril pred njimi. Neka takih opomenj se sicer nahaja v njegovi slovnici, ali jaz mislim, da jih je dan danes, ko pisarijo še taki, ki nikdar nisó imeli slovnice v rokah ter jo zaničljivo prezirajo, da jih je dan danes na vsaki strani najmenj po dve, tri treba, in to tem bolj, ker še nimamo nobenega brusa ali „anti-

barbara“. Ob enem prosimo, naj se pomisli, da zahtevamo to od šolske, in ne od kakoršne si bodi znanstvene slovnice.

Do zdaj smo se ozirali na Šumanovo knjigo bolj z ozirom na naše šole, posebno gimnazije. Po zdaj hočemo podati nekaj opomenj o tem, kar se nam zdi predrugačbe, poprave ali pojasnila potrebno. Kdor bi namreč mislil, da je Šumanova knjiga samo izvod iz Miklošičeve primerjajoče slovnice, motil bi se in delal pisatelju krivico. On je dodal več novih stvari, nekaj srečnih (n. pr. §. 258 b. c., §. 114 d. i. t. d.), pa tudi nekaj, katerim ne moremo pritrditi. Pri nekaterih novostih bi želeli, da bi bil pisatelj povedal, od kod jih ima. Tako uči n. pr. pri vrsti IV. V. 1. 2. (§. 60, 61, 62), da so v slovenščini tudi participi: premisliv, pohvaliv, pridelav, razorav in pohvalj, pohvaljši. Te oblike v novi slovenščini, kolikor vem, niso znane, tudi Miklošič in drugi slovničarji nič ne vedo o njih. Umestno bi torej bilo, da bi bil pisatelj povedal: tu in tu, pri tem in tem pisatelji se je ohranila stara oblika, recimo, pohvalj. Dokler pisatelj tega ne stori, naj nam ne zameri, če mu te oblike zapišemo na njegov rovaš. Takisto tudi pri nekterih predlogih dvojimo, da bi se kje rabili: gori, gore, noter, notri, sled, posled.

Pri samoglasnikih v §. 2. a) b) β), e), d) β , v §. 4. 1. in drugodi uči pisatelj, da je „ β = pokrajšani o“, ter dodaje primer: „vtaknoti: tok Futteral“. Ali ti besedi si nista sorodni: vtaknoti infigere ima v korenu kratek *u*, kar se razvidi iz stsl. *tykati* pungere, *pritycati* comparare; tok pa je iz ajevske vrste in pač ne spada niti h korenu *tɤk*: *tɤkati*, *tɤka* texere, niti k *tɤk*: *tɤkna*ti tangere, ampak k korenu *tek*, *currere*. — Tudi ne vem, kaj naj pomeni pisava *jerŭ*, *jerj*: naglas v teh besedah vendar ni na poslednjem zlogu; ako hoče pisatelj s tem predočiti učencem izgovor teju besed, zapiše naj rajši *jer*, *jerj*. — I (Iže) se ne „krepi“ v *č*, *oj*, tudi *u* ne v *u*, *ov*, ampak *i*. *ŭ*. — §. 3. 1. b. O *mehkem a* dozdej še ničesar nismo čuli; *ɤ* je bil mehak, *a* pa, ki je iz njega postal, ni več mehak. — Da se v *a*-vrsti (§. 3. 3) *ɤ*, ki je bajè okrajšan iz *o*, zateguje v *y*, podkrepljeno je pač s premalo dokazi, da bi se to pravilo smelo jemati v šolsko slovnico. Miklošič sam podaje v vzgledih Vgl. Gr. I² 79, ako jih primerjamo z vzgledi na str. 142. in nasel. dosti takega, kar potrebuje še preiskavanja in potrdila. Tudi ni è zateza iz *oj*. Sploh je vsa tablica prenejasna. Miklošič je imel dobre razloge, zakaj je razdelitev v tri vrste še obdržal, ko je uže novejša veda ni več priznavala v popolni meri; gotovo pa je Miklošičeva razdelitev za šolo boljša in preglednejša, nego Šumanova hipoteza. — V §. 4. Op. 1. pravi pisatelj po Miklošiču, da „*tert*, *telt* pred soglasnikom razven *j* ni navaden.“ To velja za štajersko slovenščino, drugodi

pa govore po analogiji mnogoštevilnih oblik „tert — trt“ uže „mrjejo“ in ne „merjejo“. — §. 4. Op. 1. b. *z*: grlo, golt vendar ne bo pisatelj razlagal iz gorlo, golt? Podstava je pač: gertlo. geltъ, torej spadata vzgleda pod *a z*. Prim. o tem Miklošič V. Gr. I² 29; golt in grlo imata oba koren gār, žreti. — §. 5. Opazka: *a, e* so v obče uže dolgi samoglasniki, ni resnična. Prim. o tem uže pohvaljeno razpravo Miklošičevo „Ueber die langen Vokale in den slavischen Sprachen“, kjer se nam podaja ta sklep: Ako stoji poljski *a* ali *e* nasproti češkemu *ú* ali *já*, srbskemu *ū* ali *ē*, smemo tudi za staro slovensčino nastaviti dolg vokal. — *z o v* v *z o v e m* ne stoji mesto *z ъ v*, ampak *o v* je pravi *o v*, povišan iz *ŭ* (Mikl. V. Gr. I² 177). — §. 6. b. „visoki *ě* se mehča v *i*“; *ě* je vedno „visok“ in uže tako palatalen vokal, torej mu mehčanja ni treba; taki izrazi, ki le motijo in vrhu tega še kaj napačnega povedajo, morajo se prepoditi iz šolskih knjig. — Da se v lokalu sing. rabi dandanes *i, ě* le v beneškem narečji, ni res. Kar se *ija* tiče, rabi se pri II. (Šumanovi) sklanjatvi v lokalu skoraj po vsem Primorskem in deloma na Notranjskem; *ě* pa se najbrže tudi še rabi na Koroškem; vsaj „Mir“ piše večkrat *e* pri krajnih imenih: v Belace. Scheinigg ima v svojem opisu rožanskega narečja *ъ*. Ohranil se je *ě* po Krasu v besedah: jutre, dave, dreve. — V op. pod črto str. 4. misli pisatelj, da stoji preževati mesto preživati, objemati m. objimati, začenjati m. začínjati, začínati. . . . in da so prve oblike ‚potvorice‘ (Analogiebildungen) po oplétati. To ni res: objĕmati, začĕnati je prvotno, obimati, začínati pa je še le iz tega postalo. Staroslovenska oblika ni vedno tudi starejša; da je naša trditev resnična, kaže stsl. jemlja in subst. kony v sestavi: iskoni ab initio: korena bi torej bila jām in k²ān. *ě* se za mehкими soglasniki spreminja zdaj v *a*, zdaj v *i* (prim. Mikl. V. Gr. I² 25, 54). Iz tega se tudi razvidi, da je napačna enaka pisateljeva trditev tudi v §. 7. c, kateri odstavek bi sploh bolj spadal v §. 8. — V §. 8. je prva opomnja napačna; prim. o tem spodaj moje opazke o pisateljevi zloženih deklinaciji. — §. 10.: mislim, da ogerska noben ne govori, kakor tudi ne kakeršen; res, da pišemo dober ali vendar dobršen.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Avstrijsko-ogerska monarhija. Domo-
vinoznanstvo za četrti razred srednjih šol. Spisal in založil Janez Jesenko.
Tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1885, vel. 8., 88 str. Cena samó 45 kr.
To je spet nova šolska knjiga g. prof. Jesenka, s katero je dopolnjena vrsta vseh

V prvi sobi se je gnetlo nekoliko oseb, in Elza se je ozrla tja. „A tu bode! Res je“, dejala je skoraj bolj naglo nego je sama hotela ter odšla novim gostom naproti.

Hrast je nekoliko potipal Boleta.

„To pa vendar nekaj pomeni, prijatelj! Jablonski — in tukaj . . .“

V tem je prišel Koren urno iz prve sobe mimo doktorja.

„Kaj sem Vam pravil?“ šepnil je potihoma, a vendar je bilo nekoliko srditosti v tem vprašanji.

„Kaj?“ ponavljal je Hrast, akopram je vedel, kaj misli Koren.

„Da je vse humbug, političen humbug, in mi smo okvir, statisti, klovni, bedaki . . .“

Bolè se je glasno zasmijal, da so celó gospe pozorne pogledale.

„Kaj Vam je, gospod Koren?“ vprašala je Milica in s pahljačo zakrila pol obraza.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 glđ.

(Dalje.)

Naglas (§. 12.) je Šumanu, kateri se v tem oziru izrekoma drži teorije Škrabčeve in Valjavčeve, trojen: eden kratek in dva dolga (zategnjeni in potisnjeni). Da pa pisatelj mladini in učitelju to v resnici težavno poglavje še bolj zmede, rabi poleg Valjavčevih znamenj tudi svoja, namreč: ' za kratek, ' za oba dolga naglasa in ^ tedaj, če se o in e glasita kakor ôâ, eâ. S tem, da zaznamenuje potisnjeni in zategnjeni naglas z istim znamenjem, pa je g. pisatelj nehoté priznal, da sploh ne veruje v Škrabčevo in Valjavčevo teorijo. Ker pa so te stvari brez dvojbe jako važne, bodi mi dovoljeno, nekaj obširneje spregovoriti o njih.

Glavna uzroka, da še ne vemo, pri čem smo gledé našega naglaševanja, sta po mojih mislih ta le: a) pri določevanju našega naglasa se je dozdaj premalo ločila kvantiteta od akcenta; b) ni se pazilo na to, je li naše naglaševanje ekspiratorno ali muzikalno.

I. Ločitev kvantitete od akcenta je sicer v slovenščini zavoljo tega, ker se prva dá razločevati samó na naglašeni zlogih, precej težavna, ali za našo nalogo je neobhodno potrebna. Pri kvantiteti nam ni paziti na to, s kako močjo ali krepkostjo izgovorimo n. pr. kak vokal, tudi ni nam paziti na viši ali nižji zvok tega vokala, ampak na to, kako dolgo traja. Vsak bode razločil, da *a* v besedi *brat* (*frater*) menj časa traja, nego *a* v besedi *vrat* (*collum*): to je, da je *a* v prvem primeru krajši nego v drugem. Ali s tem, da pravimo „krajši, daljši“, govorimo še presplošno; iskati si moramo torej podstave, na katero te pojme konsolidujemo ter spravimo v določno razmerje. Za tako podstavo smemo vsprejeti pojem kratkosti sploh, to je tisto dobo, katera ravno zadostuje, da pri navadnem, ne prehitrem govoru kak glas določno in jasno izrečemo. (Prim. Trautmann, *Die Sprachlaute im Allgemeinen und die Laute des Englischen, Französischen und Deutschen im Besonderen*, Leipzig 1884, str. 123.) Ako s to najnavadnejšo dobo primerjamo, koliko časa potrebujemo za izgovor pri drugih glasovih, dobimo po naukih fonetikov pet stopinj trajanja ali kvantitete, namreč glavni stopinji kratkosti in dolžine in še tri postranske stopinje, kajti kratkost, oziroma dolžina je lahko krajša ali daljša od navadne kratkosti, oziroma dolžine. Tako torej dobimo pri kratkosti: krajšo kratkost (*Unterkürze*, *reducierte Kürze*), kratkost sploh (*Kürze*), in daljšo kratkost (*Oberkürze*); pri dolžini pa dobimo: krajšo dolžino (*Untertlänge*), dolžino sploh (*Länge*) in daljšo dolžino (*Ubertlänge*). Toda stopinja daljše kratkosti in krajše dolžine je v sredi med kratkostjo in dolžino sploh, torej je ista in potemtakem nam ostanejo le tri postranske stopinje. (Prim. Trautmann l. c. Sievers, *Grundzüge der Phonetik*², str. 161).

V navadnem slovenskem govoru sta navadni glavni stopinji: zlogi so torej dolgi ali kratki. V narečjih pa se nahaja večkrat tudi srednja stopinja med dolžino in kratkostjo in daljša dolžina. Srednje dolgi zlogi so v rabi n. pr. v rezijanščini. I. Baudouin de Courtenay piše v svojem vzglednem delu „Opyt fonetiki rezjanskich govorov“ §. 15: „oboznačat voobščee udarenie, no otnositel'no količestva, ja ne mogu v dannom slučač skazat', est' li tak oboznačennyj glasnyj dolgij ili že kratkij“. Tudi v bohinjsko-posavskem govoru nahajamo srednjo kvantiteto. Isti učejnik piše v knjigi „Otčety komandirovannago ministerstvomъ narodnago prosvěščenija za granicu sъ učenoju čeliju J. A. Boduana de Kurtena (J. Baudouin de Courtenay) o zanjatijachъ po jazykověděníju vъ tečenie 1872 in 1873 gg., Kazan' 1877“ str. 49. to le: „že nad znakomъ glasnago oboznačat' polnoe udarenie glasnago srednej dolgoty.“ Tudi Roman Brandt vé za srednje dolžine v slovenščini. On piše v svoji knjigi „Na-

čertanie slavjanskej akcentologii. Sanktpeterburgъ 1880“ str. 90.: „kromě akuta, cirkumfleksa i dvojnógo gravisa, budu upotrebljati ešče znakъ neopredělenago udarenija, vъ tčchъ slučajachъ, kogda u menja ne ukažetsja točnychъ svěděníj o vygovorě slova.“ Take srednje dolžine se slišijo tudi po Goriškem in po Krasu. — Daljša dolžina se sliši po Štajerskem, kakor spričuje Miklošič, V. Gr. I² 335, kjer pravi, da je dolžina v besedi v r ā t (gen. pl. od vrata, porta) dvakrat tako dolga kakor v besedi v r ā t (collum). Sploh se mi zdi, da spadajo sem gen. pl. dvozložnih, na predzadnjem zlogu dolgo povdarjenih substantivov, ki postajajo v rečenem zlogu enozložni: žēna, žen; pōlje, polj, kōsa, kōs i. t. d. Da bi pa bila ta dolžina v resnici še enkrat tako dolga kakor prosta dolžina, torej „doppelt lang“, ne morem pritrditi: meni se zdi samó blizu za polovico ene dolžine daljša.

Stopinje trajnosti, katere smo tu postavili, seveda nimajo stalne mere, ampak so samó razmerne: razmera torej ostane ista, ako govorimo prav počasi ali prav hitro, mera pa ne. V jezi, razburjenosti more se pa tudi razmera spremeniti. (Prim. Trautmann o. c. pg. 124).

II. Zdaj, ko vemo, kaj in kolikera je kvantiteta, oglejmo si še naše naglaševanje.

Pred vsem moramo določiti, ali je naše naglaševanje ekspiratorno, to je, odvisno od moči ali jakosti, s katero kak glas izgovarjamo, ali pa muzikalno, to je tako, pri katerem se zvok povišuje. Kakor pri kvantiteti, hočemo tudi tukaj na podlagi fonetiških preiskav najprej pokazati, kaj s tem menimo.

1. Vsak jezikoven glas ima že od narave večo ali manjšo moč ali jakost: tako je *e* krepkejši nego *i*, *o* je krepkejši nego *u*, *a* je med vokali najkrepkejši, vokali sploh pa so krepkejši od konsonantov. Ali pri naglaševanju ne gledamo na to naravno jakost, ampak na to, je li ta jakost povečana ali ne; to povečanje jakosti provzročimo s tem, da svoja pljuča napnemo. (Prim. Trautmann o. c. pg. 124.) Ako rečemo *máti*, sta *m* in *a* krepkeje, jasneje povdarjena, nego *t* in *i*; če pa rečeno slovó, je drugi zlog krepkejši, glasnejši. V stavku: to bi se mi zdelo sramotno — ločijo se zlogi to, zde, mot od drugih s svojo jakostjo in zatorej pravimo, da so povdarjeni. Tako naglaševanje, katero se naslanja na večo ali manjšo namerjano jakost, imenujemo ekspiratorno.

Ekspiratorno naglaševanje more biti četvero: slabo, srednjemočno, močno in pravmočno. (Prim. Trautmann o. c. pg. 125, Sievers, o. c. 182.) Pravmočno naglaševanje se na zlogih in besedah navadno ne nahaja, ampak samó v stavkih (Satzaccent), posebno v adverbativnih. Kar se tiče slovanskega slabega, srednje-močnega in močnega naglasa, moramo omeniti, da Nemci naše slabo povdarjene zloge občutijo za srednje-močne. Nasproti

nemščini so se torej stopinje ekspiratornega naglaševanja v jezikih slovanskih nekoliko presuknile na stran večje jakosti. Srednje močni povdarek je pri nas vedno postranski poudarek: kámniškegà, ríbniškegà, zdélo bi se mi. Kjer ga bo treba zaznamenovati, predlagali bi za slovenščino piko nad sonantom, torej á, è, í, ò i. t. d. **Glavna povdarka** pa nam ostane: splošno-slabi in močni.

2. Kakor ima vsak glas, vokal in konsonant, svojo posebno, naravno jakost, tako ima tudi vsak glas svojo posebno višino (Tonhöhe). Pa kakor one naravne jakosti, tako nam tudi te naravne višine ni pri naglaševanju jemati v poštev, ampak tisto povišatev ali ponižatev glasu, katero v govoru nalašč dajamo nekaterim glasovnim skupinam in tudi posamičnim sonantom (Prim. Trautmann o. c. pg. 126). Tako je višina glasu drugačna, ako vprašamo navadno: kd o? ali pa, ako začudeno vprašamo kd o? To povišanje moremo sploh samó občutiti, ako na glas govorimo; če šepetamo, ga ne moremo zapaziti (Prim. Trautmann o. c. pg. 126, 128). Najbolje določiti pa se dá to poniževanje ali poviševanje glasu, ako usta zapremo in skušamo kako besedo izgovoriti: vsi nezveneči glasovi omolknejo in namesto vseh zvenceh se sliši samó *m*, ki traja tako dolgo, kakor bi trajala beseda ali stavek, ter zavzema vse tiste stopinje poviševanja, kakor bi jih zavzemala beseda, oziroma stavek (Prim. Wilh. Vietor, Elemente der Phonetik, Heilbronn 1884. pg. 193 nasl.). Na tem povišanju in ponižanju zvoka je osnovano muzikalno naglaševanje.

Muzikalno naglaševanje je: a) ravno (—), b) kipeče (/), c) pojemajoče (\); vrsti b) in c) pa sta lahko združeni, torej: d) kipeče-pojemajoče (^), e) pojemajočc-kipeče (v). Poslednji dve vrsti pa sta v evropskih jezikih redkejši.

3. Katero iz teh dveh je torej naše naglaševanje? Mi mislimo, da je ekspiratorno; kajti če katero koli besedo šepetamo, zapazujemo razloček med jakostjo in slabostjo zlogov, ne občutimo pa, da bi dosti drugače zvenele, kakor če jih na glas govorimo. Pravimo: ne dosti drugače — in za to nam podaja Sievers o. c. pg. 186. to-le razlago: „Man kann einen lauten Ton tief und einen leisen Ton hoch singen, man kann ebenso eine starke Silbe mit tiefem, eine schwache Silbe mit hohem Ton sprechen, und es beruht auf einem vollständigen Verkennen nicht nur der theoretischen Möglichkeiten, sondern auch der thatsächlichen Verhältnisse, wenn man behauptet hat, die stärkste Silbe des Wortes müsse auch den höchsten musikalischen Ton haben. Man pflegt zur Begründung dieser Behauptung wohl zu sagen, dass das stärkere Anblasen der Stimmbänder in starken Silben den Ton derselben in die Höhe treiben müsse, wie das bei jedem andern Zungenwerk geschieht, aber man lässt dabei ausser Acht,

dass die Stimmbänder nicht eine für allemal fixirte Stimmung haben, wie die Zunge eines Zungenwerks, sondern dass die Wirkung des stärkeren Anblasens durch den Mechanismus des Kehlkopfs vollkommen compensirt werden kann. Wenn demnach im Deutschen z. B. in einem beliebigen zweisilbigen Worte wie morgen die erste Silbe nicht nur stärker als die zweite ist, sondern musikalisch auch etwas höher liegt, so ist dies keineswegs die nothwendige Folge der stärkeren Aussprache der ersten Silbe, sondern nur eine dieselbe gewohnheitsmässig begleitende Erscheinung. Dass dieselbe aber nicht einmal im Deutschen stets mit den starken Silben verknüpft ist, lehrt sofort die Vergleichung der verschiedenen Tonstufen, welche dasselbe Wort etwa am Schlusse eines Aussage- und eines Fragesatzes einnimmt. In dem Satze ich komme morgen ist die Silbe mor stärker und höher als die Silbe gen aber in der Frage kommst du morgen? ist mor zwar stärker als gen, aber es liegt musikalisch tiefer: die Stärke nimmt durch das Wort morgen hindurch ab, aber die Tonhöhe steigt“.

Kar je povedano tu o nemščini, velja tudi o slovenščini, kakor jo govoré olikani Slovenci in po Primorskem tudi priprosti narod. Ne gledé torej na to ravnokar omenjeno sekundarno povišanje glasu, je po naših mislih slovensko naglaševanje ekspiratorno. Posebno trdimo to o posamnih besedah, katere niso zvezane v stavek, ampak če jih opazujemo same za se, v tako zvanem „Wörterbuchstil“-u, kar ravno fonetiki zahtevajo. (Primeri med drugim Leonh. Masing, Die Hauptformen des serbisch-chorwatischen Accents S. Petersburg 1876. pg. 85.: „Um den selbständigen, von keiner Seite beeinflussten Wortaccent zu hören, bleibt nur übrig, dass jedes Wort als einzelnes und ganz für sich gesprochen werde“.)

V stavkih imamo seveda tudi Slovenci muzikalno naglaševanje, s katerim moremo jasneje izražati čute in misli.

Kaj pa je s tistimi narečji, ki „pojejo?“ vprašal bi kdo. Kakor sem ravnokar povedal, imamo v stavkih vsi tudi muzikalno naglaševanje, zgodi se pa jako lahko, da se v raznih narečjih stavki iste vsebine drugače naglašajo; potem pravi jedno narečje o drugem, da „poje“. V resnici pa „pojeta“ obedve in petje se nam zdi to zavoljo tega, ker se stavki muzikalno drugače naglašajo, nego v našem narečji. Za vzgled nam je n. pr. soška dolina. Ako praviš Tolmincu, da poje, rekel ti bo precej: mi ne pojemo, pač pa pojo Koborideci in Bolčani; takisto se ti bo odrezal Koboridec ali Bolčan ter bo gotovo trdil, da on ne poje. Našel sem že Bolčana, kateremu smo Kraševci in Vipavci strašno „peli“. (Prim. Trautmann o. c. pg. 128.)

„Petje“ je pa tudi mogoče v tistih narečjih, ki imajo tako zvano dvovršične zloge (zweigipflige Silben), to je take, v katerih se sonant tedaj, ko je že prestopil stopinjo največje jakosti, znova ojači ali vendar drugič ne doseže moči prvega vrhunca (Prim. Sievers, o. c. pg. 166. nasl.). Narečje v Starem trgu pri Loži ima take zloge, kakor se mi vidi. Za dvovršičnimi predzadnjimi zlogi pride navadno srednje-močno povdarjen zlog, n. pr. máatī so te poklíicál. (Z áá, íí zaznamujemo dvovršični sonant. Da ima tako zaznamenovanje svoje hibe, sicer dobro vemo, ali zdi se nam, da bolje podaja to, kar se govori v resnici, nego katero koli drugo naglasno znamenje; morda bi se po Sieversovem vzgledu za to dal porabiti cirkumfleks $\sim$, da ne bi ob enem vzbujal v bralcu napačnih nazorov. Sicer pak to narečje preslabo poznamo, da bi smeli postavljati nova znamenja; kar vemo, nam je prijazno povedal prijatelj Štritof. Da bi bil ta akcent muzikalen, dvomimo, ker se v šepetanji ne loči od akcenta v glasnem govoru.

III. Ker je naše slovensko naglaševanje ekspiratorno, smemo po tem, kar smo rekli gori pod II. 1, zánje nastaviti četvero stopinj, to je, povdarek je slab, srednje-močen, močen in prav močen. Poslednji je, kakor smo že povedali, omejen na stavek. Za naglaševanje besed samih za se ostane torej slabi, srednje-močni in močni povdarek. Zlogi, ki imajo srednje-močni in slabi povdarek, so vedno kratki; zlogi z močnim povdarkom pa morejo imeti vse štiri v slovenščini navadne kvantitetne stopinje. Slabo povdarjeni zlogi, kateri se tudi v govoru ne odlikujejo pred drugimi, ne potrebujejo tudi v pisavi nobenega znamenja. Srednje-močno povdarjenim zlogom odločili smo že znamenje $\cdot$ (piko nad sonantom). Ostane nam torej še ustanoviti potrebna znamenja za močno povdarjene zloge. Tukaj bi nasvetovali: $\grave{}$ za kratke-močno povdarjene zloge; $\acute{}$ za srednje-dolge, $\underline{\quad}$ za dolge in $\angle$ za prav dolge močno povdarjene zloge. Po tem takem dobimo to le zaznamenovanje za slovenski naglas:

- a) slabo povdarjeni zlogi — (brez znamenja).
- b) srednje-močno povdarjeni zlogi: $\cdot$ (pika nad sonantom).
- c) močno povdarjeni
  - α) kratki zl.: $\grave{}$ (gravis nad son.).
  - β) srednje-dolgi: $\acute{}$ (akut nad son.).
  - γ) dolgi: $\underline{\quad}$ (črta z gravisom nad son.).
  - δ) prav dolgi: $\angle$ (črta z akutom).

Ali ta znamenja bi se vsa rabila samó v dijalektoloških spisih, kajti v naši navadni slovenščini zadostujeta dva naglasa: $c\alpha$ in $c\gamma$ (k večemu še $c\delta$)! — Srednje-močni povdarek, ki je le postranski, in se navadno nahaja le na zadnjem zlogu takih trizložnih, četverozložnih in peterozložnih besed, ki imajo prvi zlog povdarjen, tudi ne potrebuje prav za prav svo-

jega znamenja, ker se že po glavnem naglasu dá spoznati; obdržali smo to znamenje pa zato, ker v narečjih lahko kaj takega najdemo, kar ne odgovarja splošnim pravilom (prim. v starotrškem narečji: máati). Po tem takem bi nam torej bilo treba za zaznamenovanje naglasa v besedah le znamenj $\grave{}$ in $\wedge$.

Ako bi hoteli sevéda zaznamenovati tudi naglas v stavku, morali bi ta znamenja pomnožiti; ker pa se naglaševanje stavkov dan danes še premalo preiskuje, nočemo podajati bralcem svojih nasvetov. —

Kam pa si dejal tiste tako zvane potisnene (pojemajoče, padajoče) in potegnene (zategnene, kipeče, rastoče) naglase, o katerih govori teorija Škrabčeva in Valjavčeva? vtegnil bi kdo vprašati. Na to mu odgovorim: Tistih pojemajočih in kipečih naglasov (v besednem naglaševanju) ne priznavam za slovenščino in zato jim tudi nisem dal znamenj. Zakaj jih v besednem naglaševanju ne priznavam, razvidno je pač iz vsega dodanega besedovanja. Naš naglas je, kakor trdim, ekspiratoren in ne muzikalen; sklep je torej legak vsakemu, kdor pomisli, da sta kipeči in pojemajoči naglas muzikalna. Da se upiram pojemajočemu in kipečemu naglasu v slovenščini, k temu ne silijo me samó ravnokar razpravljani razlogi sive teorije, ampak najbolj to, da v slovenščini sploh takega naglaševanja ne morem zapaziti. *) Mojega mnenja so tudi nekateri drugi pisatelji, ki so o slovenskem naglasu premišljevali. Tako ni J. Baudouin de Courtenay, ki je tako vestno opisal rezijansko narečje, tam nič zapazil o kipečem in pojemajočem naglasu ter razločuje le eden kratki, jeden dolgi, in kjer ne more na tanko določiti, je li kratek ali dolg, eden srednji naglas. S tem torej kaže, da smatra rezijansko naglaševanje za ekspiratorno, da si tega izrekoma ne pove. V opisu bohinjsko-posavskega govora (v že omenjenih „Otčetyh o zanjatijachъ po jazykovéděniju str. 49 pa pravi: „ $\wedge$ nadъ znakomъ glasnago oboznačactъ dolgij glasnyj, udarennyj vъ načalě i neudarennyj vъ koncě, takъ čto onъ kažetsja soedineniemъ dvuchъ glasnychъ, tožestvennychъ kačestvenno, no različnychъ po otnošeniju (svoego roda diftongomъ) (čto takъ nazyvaemyj accentus circumflexus, $\sim$, Grekovъ)“². V teh besedah torej pravi, da ima bohinjsko-posavski govor pojemajoč naglas. Rabi ga v teh le vzgledih: póte j pa rôko u lěft oziǵnuwa; súkno, k jó je obôku 58; Zâsp 61; pьkû, pьršû, jьmû, jьmû, sьdû zdû, ьpьhnû, ubû 78; upû 79; bôh 93; z rôk, môš, gôs, kôt,

*) Pred par leti, ko sem se s temi stvarmi počel baviti, veroval sem s prva tudi jaz v trojico slovenskega naglasa in sem par opomenj o naglaševanju nekaterih glagolov poslal ljubeznivemu in učenemu g. Valjavcu. V teh opomnjah sem rabil Valjavčeva znamenja: ali kesneje sem svoje mnenje o teh stvaréh spremenil ter se mi zdaj dolgo povdarjeni zlogi zde samó dolgi — močno povdarjeni, ne pa kipeči ali pojemajoči.

gòsc 103. Vendar pravi, da se govori tudi: róko 78; búh 103; pškú, pbršú, jtmú 109; zdú, upú, ubú 110. Vsega vkupe ima 18 besed, v katerih je zapazil potisnjeni naglas, od teh pa se osem govori tudi z navadnim dolgim naglasom, ostaja torej le 10 besed s potisnjenim naglasom. Ali kakor sem se prepričal na nekem tovarišu z Bleda, tudi te nimajo potisnenega, ampak prosti dolgo-močni povdarek. Sicer pak gledé naglasa v bohinjsko-posavskem govoru g. Baudouin sam pravi str. 51.: „vъ nastojaščeє vremja ja vovse ne razdělaju moichъ togdašnjichъ vzgljadovъ na suščnostъ i mnogija častnyja otnošenija krajno-slovenskich udarenij“. — Roman Brandt v svoji knjigi „Načertanie slavjanskoj akcentologii“ piše str. 86, da je naše naglaševanje raznorodno (to je, naglas ni navezan na isti zlog), ali ne muzikalno. Ta preiskovalec pa vse edno sprejema teorijo Škrabčeveo-Valjavčeveo (str. 89), katera se vendar oslanja na muzikalno naglaševanje! Potem pa pristavlja te le važne besede: „Nesmotrja na to, menja něskolko smuščaetъ soobščenie sdělannoe mně professoromъ Krekomъ, čto onъ naročno prislušival sja kъ vygovoru svoichъ gradeckichъ studentovъ, sošedšich sja sъ raznychъ koncovъ slovenskoj zemli, no rěšitelъno ne mogъ podmětiti nikakoj dvojakosti protjažnago udarenija“. Ako po teh besedah sodimo, trdi g. prof. Krek isto, kar smo v teh listih mi skušali dokazati. Enakih misli je tudi Miklošič (Ueber die langen Vocale in den slav. Sprachen str. 5) in Božidar Raič, kateri pravi v svojem spisu „Prekmurski knjižniki pa knjige“ (Letopis Matice Slovenske 1869) kar naravnost, da pozna slovenščina navzlic srbsko-hrvaškemu naglaševanju samó dvojen naglas.

Pisatelj naše slovnice bi vtegnil prašati, čemu te stvari tukaj razlagam. Vzrok je ta, ker sem hotel pokazati, da je nepotrebno sprejemati v šolske knjige teorije, ki še niso vtrjene. Preiskovalcema našega naglaševanja, učenemu Valjavcu in Škrabcu, s tem seveda ne izrekamo nobene graje; dasi stojita po naših mislih na napačnem stališču, ostane vendar material, katerega zbirata, neprecenljive vrednosti, saj more vsak, kdor bi bil morda mojih misli, na mesto potisnenega in potegnenega naglasa postaviti moj dolgo-močni povdarek (v). —

Kakor smo že rekli, ima Šuman v slovnici tudi svoja posebna znamenja za naglas. Da bi se jih bil dosledno držal, bil bi ves nauk o naglasu precèj razumnejši in preglednejši; nevedé je namreč nasvetoval dobra znamenja, katera se z našimi vjemajo, ali rabil jih le poredkoma. — Za o in e, kadar se glasita kakor ôa in êa, bilo bi pač treba posebne črke, kajti znamenje ^ bi vtegnilo bralca motiti, posebno ker bi lahko videl v njem akcent (Prim. predlog Romana Brandta o. c. pg. 86 in nasl.).

Kar se tiče Šumanovè trditve (§. 13), da so se kratki naglašeni zlogi ohranili na zahodu „le v jednosložnih besedah s kratkim samoglasnikom in isto tako na zadnjem zlogu večsložnih besed“, moramo reči, da je napačna. Prepričati se more pisatelj o tem, da le pogleda v Baudouinov „Opyt fonetiki rezljanskih govorov“. Tudi o Primorskem sploh ta trditev ne velja. Iz srednje-kraškega narečja nahajam le par besed, katere nasprotno dokazujejo: bèdń (velika posoda, kjer se grozdje masti), cèpić (Flegel), cvèdrć (majhen sveder = svedrič), dńska (Brett), rěbenčat (Reben absenken), jětka (hectica), jětrna (stsl. jętry), pńsbk (s. pisak) i. t. d. — V op. 1. §. 14 pravi pisatelj, da se naglas časi zanemarja in da velja samó priglas. Splošno to ne velja; res je, da časi kak neroden verzifeks napačno povdarja, ali pri boljših pesnikih je vedno prej pomisliti, kako se govori v njih rojstnem kraju, predno tako sodbo izrečemo. Pesnik tudi ni kriv, ako zdaj pravi srce, zdaj srcé, ampak mi, ki ga obsojamo in pri tem popolnoma pozabljamo, da se naš naglas tudi še dan danes pomika od konca proti začetku (navadno za eden zlog). Tako se nam zdi čudno, ako beremo v nar. pesmi:

Pod senco miza rúmena.
Okolo mize stoli pa,
Sedí na stolih góspoda.

Ali tukaj smo sami krivi, ker napačno beremo, narodni pesnik je pel:

Pod senco miza rumenà,
Okolo mize stoli pa,
Sedí na stolih gospodà.

Dandanes se je tako starejše naglaševanje še ohranilo po nekaterih krajih, drugodi pa se je pomaknil naglas za eden zlog proti začetku: rumèna, gospòda. Primerjaj, kar o tem važnem vprašanji piše R. Brandt o. c. pg. 91. in nasl.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Ljudska knjižnica, katero izdaje g. Leopold Kordeš v Mariboru (glej inserat na zadnji strani!), vrlo napreduje. Prejeli smo spet tri nove zvezke 3., 4. in 5. Tretji zvezek nam prinaša konec Zschokke-Malavašičeve povesti „Zlata Vasa“; v 4. zvezku priobčuje J. S. Gombárov „kratke povesti za kratek čas“, in v 5. zvezku nam L. Kordeš podaje nekoliko „kratkočasnih povestij“. „Ljudska knjižnica“ je v prvi vrsti namenjena našemu préprostemu narodu, ki rad bere, a nima novcev na prebivanje, da bi kupoval drage knjige; brala jo bode pa s pridom tudi šolska mladina, kajti prinaša samó take povesti, ob katere se ne more spotikati niti najstrožji moralist. Zategadelj priporočamo vsem roditeljem in gospodarjem slovenskim, naj jo kupujejo odraslim otrokom in poslom svojim. Ne moremo zamolčati, kaj nam je te dni pripovedoval neki posestnik s Kranjskega. Večkrat sem se jezil, pravil nam je ta gospod, da so

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Dalje.)

Na str. 10. pod črto pravi pisatelj, da stsl. *h* odgovarja nemškemu *ch*; to ne kaže, da bi bilo prav; prim. o tem Sievers o. c. pg. 105. — Na isti strani mi opazka o izgovoru *l^a* ni umljiva; kak razloček je med rezijskim *l^{om}* in štajerskim, n. pr. rez. bil, štaj. del? — Na strani 11. pod črto (3) nam zatrjuje pisatelj, da je ja nastal iz dža, torej medža: meja. Tega pač sam ne bo verjel; mi si mislimo, da mu je to ušlo. — Na str. 12. pod črto uči pisatelj, da je nihčer iz ni k^oto že. To ni mogoče: ni k^oto že daja nihče (Cf. „Cvetje z vrtov sv. Franč.“ I. 6. zvezka platnice). — Dvojimo, da kak Slovenec govori slog; beseda gotovo ni stara in v ti obliki je vzeta iz hrvaščine ali vsaj po nji prikrojena; *l, m, n, r* v početku besed so d a n d a n e s v novi slovenščini zveneči. Kar se tiče pisave zvenečih soglasnikov pred nezvenečimi, smo sploh strašno nedosledni; želeti je, da bi nam v tem oziru bili za vzgled Srbi, da bi torej pisali: *ispustim, raspustim, ražalim*, ali vendar (nasproti Srbom) *bob, grob, grad*.

V §. 26. Op. 1. uči Šuman, da je štajerski orodnik riboj postal iz ribó; tega ne verujemo kratko nikar, ampak mislimo z Miklošičem, da je ribo stsl. *ryba*, riboj pa stsl. *ryboja*, katera oblika je seveda nastala po analogiji pronom. deklinacije. — V op. 2. istega §. meni pisatelj, da se je š (e) ohranil v jedninskem mestniku, ker je naglašen: ali govori se tudi *e*, če je nenaglašen: „Na priden vié tode Ne v zime, ne v liete.“ (Podrecca, *Slavia italiana* 77.). Da *e* tukaj ni naglašen, kaže metrum. — V 13. odstavku 28. §. uči pisatelj, da imajo: žebelj, kašelj, krhelj, parkelj, recelj i. t. d. v genitivu kašelja, žebelja i. t. d. To zopet ni prav; *e* v genitivu ohranijo samó substantiva na telj. Miklošič torej V. Gr. II² 135 prav uči, da imajo omenjeni substantivi kašlja i. t. d., pozabi pa povedati pravilo o substantivih s sufiksom telj; Levstik pa je s svojim pravilom: „echt slovenische Nennwörter auf *lj* bilden die Biegungsfälle immer ohne *n*“: učitelj, svaritelj — učitelja, svaritelja (Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen. §. 13. b) — zopet nepopolen, ker pozabi pristnih slovenskih substantivov, kakor so gori omenjeni: kršelj, kašelj

i. t. d. — Da ima sever le severa, mi je novo; kolikor vem, velika večina slovenskega naroda govori severja in tako uči tudi Miklošič (V Gr. II², 135) in Levstik (o. c. §. 13. c.). Primerno bi pa bilo, da bi bil pisatelj iz Levstika navel tiste substantive, kateri ne omehčujejo r^a: prepír, prostor, šotór, zbor, tovor, govor, sveder, steber, sir, dar; k pohvaljeni Levstikovi opomnji pa povem, da govore po Krasu jáworja, rãzγorja (razora) — §. 28. 15: ženska je po Goriškem in po Krasu substantiv in pomeni mulier, žena pa uxor. — §. 31. Gledé pisave gen. pl.: nitij, kostij, ljudij bi bil g. pisatelj boljše storil, da bi bil ostal pri Miklošiču, to je pri tem, kar Slovenci v resnici govore. Do zdaj nisem slišal govoriti še nobenega Slovenca nitij. Ta nepotrebna novotarija, proti kateri je g. Cigale po „Novicah“ že marsikako resnično povedal, izginila bo, kakor je izginil nij. Kdor je prijatelj blagoglasju, oblike nitij nikdar ne bo zagovarjal.*) — §. 33. 2. Oblike: valove, duhove, sledove, zidove, mehove, stanove, glasove, rogove, vrhove, vetrove ... se slišijo še po goriškem Krasu.

Sklanjatev osebnih zaimen prišteva pisatelj pronominalni deklinaciji, da si ima veliko več sličnosti z nominalno deklinacijo in je ž njo z malimi izjemami identična. (Prim. Miklošič V. Gr. II² 44.) Ohranil naj bi bil torej pisatelj razdelitev Miklošičevo; pedagoški predsodki, katere jedine je imel g. pisatelj pri tem pred očmi, s pisateljovo uredbo še niso nikakor paralizovani. — §. 37. II. 4. Po Goriškem je nja = njen: njã m Ń š ihr Gatte; ta nja je seveda drugačnega izvira nego koroški nja (= njega). Gor. nja je po moji misli postalo iz nję (morda njeje, stsl. jeje) in sicer po razmerju

(n)ję (jeje?): (n)jã (njejã?) = pęta: pãta
= repъ: rãp —

Kakor kaže 4. opazka §. 38., ni g. pisatelj zložene deklinacije prav pogodil; vrhu tega naredi par neveljavnih sklepov, ako nastavlja naslednje proporcije:

gospã: gospojã = dobrã: dobrajã
gospę: gospoję = dobrę: dobreję (za dobryję)
gospě: gospoji = dobri: dobrejey
gospã: gospojã = dobrã: dobrojejã.

Da so te proporcije napačne, razvidno je na prvi pogled; kako se more gospojã na isto stopinjo postaviti z dobrajã?! Po tem poti ne pridemo nikdar do slovenske zložene deklinacije. Rekel je sicer že Šafařík, Počátkové staročeské mluvnice 53. o češki zloženi deklinaciji, da je nastala

*) Pokojni nadzornik Šolar je gen. nitij zagovarjal tudi z didaktičnega stališča, da učenci lože ločijo gen. od nom. in acc. pl. Ured.

iz zveze sklanjanega adjektiva s sklanjanim zaimenom jъ. Ali Miklošič je v svoji razpravi „Ueber die zusammengesetzte Declination in den slavischen Sprachen“ (Sitzungsber. der k. Akademie der Wissenschaften; phil.-hist. kl. Bd. LXVIII. 133—156) neovržno dokazal, da vsak greši, kdor stališče staroslovensko sprejema tudi za druge slovanske jezike. Tudi Šuman to vé in v 3. odstavku na nekaterih oblikah (dobro + jega, + jemu, + jem) Miklošičev nauk priznava, ali précej po tem uči, da je dobro skrčeno iz dobraja, kar se vé da ni prav, ker dobrô je skrčeno iz dobro+jô. Tudi bi bili želeli, da bi bil pisatelj vsaj omenil starih končnic iga, imu, katerim smo pred nedavnim dali slovo — kdo vé, ali po pravici? (Prim. platnice „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“ I. II. zv. 11.) — Komparative bližiši ožiši, kračiši (§. 41) si razlagam tako, kakor stariši iz starjši. Iz bližjši, ožjši, kratčjši je postalo najprej bližjši, ožjši kratčjši, kračjši, kakor govore še nekateri Štajerci in hrvaški Slovenci; napósled, ko je naglas preskočil z jati na predstoječi zlog, se je razvila današnja oblika: bližiši, ožiši, kračiši. — Oblike ožji, kračji, večji, bližji (katere so se nekaterim dandanes bolj priljubile od pravilnejših: óži, krači, veči, bliži) postale so najbrže iz ožjši, kratčjši, večjši, bližjši (cf. adv. bližej, ozej), ko je naglas prestopil na prvi zlog, ter se je é spremenil v i in je napósled izpal. Oblike: oži, krači, veči, bliži zopet so nastale iz ožši, kratčši, večši, bližši: ožši, kratčši, kračši, večši, bližši: ožji, oži, kratši, krači; vetši, veči, bližji, bliži. —

Pri konjugaciji (§. 66.) bi želeli, da bi pisatelj brezosnovne spregatve ne bil imenoval nepravilne. Na stvari ni nič nepravilnega in s takimi izrazi se vzbujajo v učenci le napačni pojmi. —

V §. 57. je pisatelj pri glagolih II. vrste za part. praet. pass. vložil dignen; ne vem, ali kje drugde tako govorijo, nego tam, kjer sploh izgovarjajo za nj. Miklošič je v svojo slovnico sprejel obliko: dignjen. Ako pa hočemo biti dosledni v izganjanji analogijskih tvoritev, spremeniti nam je sploh vso pisavo. Ne morem kaj, da ne bi za vse one, ki pogrevajo stare opuščene oblike, postavil sem par besed treznega nemškega filologa: „Eine schriftsprache, die dem praktischen bedürfnisse dienen soll, muss sich gerade wie die lebendige mundart mit der zeit verändern. Wenn sie auch zunächst auf dem usus eines schriftstellers oder eines bestimmten kreises von schriftstellern beruht, so darf sie doch nicht für alle Zeiten an diesem muster unbedingt festhalten, darf sich zumal nicht exclusiv gegen ergänzungen verhalten, wo das muster nicht ausreicht. Der einzelne darf nicht mehr bei allem, was er schreibt, das muster vor augen haben, sondern er muss wie in der mundart die sprachmittel unbewusst handhaben mit einem

sicheren vertrauen auf sein eigenes gefühl.“ (H. Paul, Principien der Sprachgeschichte, Halle 1880. pg. 271.)

V osnovstvu moramo grajati, da se ravna pisatelj v nekem oziru pretesno po 2. zvezku Miklošičeve V. Gr. Tam namreč ima Miklošič posebne nazore o korenih ter nastavlja n. pr. korene v obliki vlk, vrg. Čudno se nam zdi, da je pisatelj naše slovnice, ki je vendar za glasoslovje rabil prvi zvezek „Vergleichende Grammatik“ v drugi izdaji, popolnoma prezrl, da je Miklošič nauk o korenskih oblikah vlk, vrg zavrgel in da sprejema v novejšem času oblike velk, verg. In to bi bilo pričakovati tudi od njega. — V §. 71. 16 misli pisatelj, da je rezijanski ma v vzgledu „si junak, ma (pa) hudak“ soroden se suffiksom m̄, ma. Moti se. Ta partikula, znana po vsem Primorskem med Slovenci in Hrvatimi, ni domača, ampak je laška: it. ma, furl. m̄, franc. mais iz lat. magis. — §. 73.: perotnica ni iz besede peroten, ampak iz adjektiva v ženski obliki: perotna. — Kakih načel se je držal pisatelj pri naštevanju glagolov v §. 76—81., ne moremo si razjasniti, kajti časih je izpustil prav navadne glagole. — V §. 78. tiskovno pomoto za meterēti beri za matorēti. V tretji vrsti so v Miklošiču in Šumanu navedeni neki glagoli, ki spadajo tje samó v nedoločnikovih oblikah, v sedanjikovih pa so že prešli v 1. razred V. vrste: mehčati: jabolka v legi mehčajo, obožati, opešati; popolnoma v V. vrsto spadajo po moji misli: divjati, oteščati, shujšati. — §. 80. 4. b, pisati je slovenski goljuf, ne goluf: it. gaglioffo; c) koren glagola sysati, je s̄s̄s̄ ne s̄s̄s̄; iz tega bi imeli le s̄sati. Pri glagolih V. vrste zdi se mi potrebno, tudi nekaj opomniti o tvoritvi iterativnih glagolov. V novejšem času so nekateri naši pisatelji začeli pisati proklinati, spominati...mesto preklinjati, spominjati. Mislim, da tega ni treba. Kjer Slovenci izgovarjajo čist nj (= ŋ), mislim, da vedno le preklinjajo in se spominjajo. Stara slovenščina ima res proklinati itd., ali naj nji na ljubo zavržemo svojo pisavo in svoj izgovor? Mislim, da ne, kajti potem bi tudi ne smeli zatezati besed, ampak samo zategati, ne bi smeli več vprezati konj, ampak samó vpregati, sočivje bi nam ne smelo več prezati, ampak samo pregati; stvar je pri zatezati, vprezati in spominjati, preklinjati ista: tu imamo namreč za tvoritev iterativnih glagolov nov sufiks ia, ja, kateri je res da mlajši od sufiksa a, ali vendar že prestar in preveč vdomačen, da bi mu smeli vojsko napovedati; saj se tudi Srbi zaklinjajo in spominjajo! — Postanek glagolov VI. vrste, kakor ga Šuman razlaga, ni nam po godu. Prim. Mikl. II. 485, 486. Gospodovati je pač postalo izgospod-uati; poučevati iz pouki-uati, poukjevati, poučovati, poučevati. Ako pisatelj misli, da bi bilo oslabevanje av v ov, „v tem slučaju staro (poučavati, poučovati,

poučevati), moti se. — Vprašanje je, da li je stava Bau (§. 83 b) od glagola staviti; mi mislimo prej, da je od glagola stati. Še le od substantiva stava (Bau) iz stati je izpeljan glagol staviti, eine stava machen, bewirken, dass etwas stehe. Stava Einsatz, Wette pa je vsakakor od staviti. — Adjektivi s sufiksom jv (§. 86. II.) so sicer dandanes v našem pismenem jeziku postali redki, ali narod jih rabi še precèj pogostoma. Po Notranjskem se delajo s tem sufiksom adj. poss. celó od priimkov na —ič; pri tem je substantiva zadnji zlog v razliko od adjektiva povdarjen kratko, adjektiv pa dolgo: Ta mož je Petrič: dieser Mann ist (heisst) Petrič — ta vol je Petrič: dieser Ochs gehört dem Petrič; ta je Petriča (adj.) krava: das ist des Petrič Kuh. — Pisati je vtorek ne utorek (§. 88. II.) ker naša oblika odgovarja stsl. vtorъ sè sufiksom vkv, ne pa ator + vku — V besedi zidar (§. 89. 2.) ni sufiks r+jv, ampak arjv; pred *a*^{jem} sufiksa arjv pa je *a* glagolovega debela izpal. — Vrat, Hals, (§. 92) pač ne bo od korena ver, vezati, ampak od korena vert + v (drehen); da pa so vrata iz korena ver je verjetnejše. — §. 99. 8. es ni slabejša oblika končnice os, ampak po pravilu bi se imel nominativ debel na es glasiti prav za prav slove, kole, tele iz sloves, koles, teles. Ali končnica *e* je navadna samó po mehkih soglasnikih, zato so ti maloštevilni samostavniki spremenili *e* v *o* po analogiji večine srednjih substantivov: *e* sta ohranila ulé in oje (ako z nominativom sploh spadata semkaj). Primeri č. nebe, p. niebie poleg niebo.

Opazka o rabi števnikov dva in oba pri dualu, ki pravi (§. 124, 1), da pri imenih lahko stojita ali se pa opuščata, ni popolnoma v redu in jasna. Prim. Miklošič, Vergl. Gr. IV². 41. Boljše bi bil pisatelj storil, da bi bil vse pravilo postavil sem. — V 2. odstavku istega §. pa uči: „roka in noga stojita v dvojini v zvezi z besedama dve ali obe, same za se pa v množini,“ . . . potem pa pristavi: „Isto tako vsaka skupina, ki ima dva dela: rokavice, škornje, hlače i. t. d.“ Res se pravi tudi dve rokavici, ali neslovenski je dve hlači, ker od substantivov, ki so pluralia tantum, dual ni v rabi. Vzrok temu je pač ravno to, da se ti substantivi rabijo samó v — pluralu! Sicer opozorujemo bralca na §. 134. 1, kjer Šuman sam uči, da pri samostavnih, ki so navadni samó v množini, mora stati numerale distributivum: dvoje, oboje. — V §. 130. c v novem odstavku, pristavi k besedam: „Dalmatin še piše“ tudi: „in po Krasu še govore“. — Kazalno zaime sam (§. 138) je premalo natančno in kolikor toliko nerazumljivo razloženo. Zakaj se pisatelj ni bolj držal Miklošiča, kjer je stvar tako dobro in jasno razložena v Vergl. Gr. IV². 96—99! — §. 144. 3. odst. beri mesto navajajo: uvajajo. —

(Konec prihodnjic)

Zvunaj Borja ga je srečal voz, katerega je bil že od daleč spoznal. Medenov je bil; Elza se je peljala v trg, in ko je odzdravljala Korenu, zdelo se mu je, da še nikdar ni bila tako prijazna, nego danes! „Aha, to izvira iz kandidiranja!“ mislil si je Koren, a vendar si ni mogel kaj, da bi se ne bil ozrl za drdrajočim vozom. „Ta koketa bo gotovo agitirala. Hvala Bogu, da je nisem slušal, in da še nisem šel tja k nji, kakor me je vabila!“

Pogled na beli Drenovski gradič, ki se je prikazal sedaj izza ovinka, vzbudil mu je zopet prejšnje misli, in čim bliže je korakal gradu, tem počasneje je stopal. Ta mož je bil navzlic svojim tridesetim letom kakor dvajsetletni mladenič, ki se zarudi, ako sreča svojo izvoljenko.

In danes mu je bila usoda naklonila nekaj posebnega. Ko je povprašal po graščáku, zvedel je, da ni niti njega niti soproge njegove doma; odpeljala sta se bila v mesto. Hišna, ki mu je to naznanjala, videla je, da ima koncipijent nekaj nujnega poročati, in pristavila je: „A gospodična Milica so doma!“

„Torej oglasite me!“ deje Koren pogumno in stopi v sobo, katero mu je hišna odprla. Jezil se je, čuteč, da mu utriplje srce, pa pomagati si ni mogel. Čakal ni dolgo, da je prišla Milica. Zarudela se je malo, pa z naravno prijaznostjo ga je pozdravila kot starega znanca in mu podala roko.

„Kaj vendar pomenja Vaš prihod? To je nekaj nenavadnega?“

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Konec.)

Kir razlaga Miklošič iz k *u* d e ž e. Škrabec pa piše: „Besedica „kir“ nikakor ni spakedrana iz „keteri“, kaker morebiti gdo misli, temuč je iz starega — jiže“ kaker „kaker“ iz starega „j-ako-že“. Naše navadno „ki“ pa je odkršen „kir“. („Cvetje z vertov sv. Fr.“ V. 12). — Nam ne ugaja nobena teh razlag. Relativum v novi slovenščini se izraža z interogativnim pronominom. To spričuje pred vsem k a t e r i, a, o, s prva pač enako grškemu *κότερος πρότερος*. Drugo vprašavno zaime, po mojih mislih sestavljeno z zaimeonom j *u*, je stsl. k *u* j, k a j a, k o j e. (Mi mislimo namreč nasproti Miklošiču Verg. Gr. III² 51, da tu nimamo opraviti s sufiksom *u*, ampak da

imamo podobno sestavo kakor pri sestavljeni deklinaciji s tem razločkom, da se tukaj pritika ju tudi na deblo ko). Kakor nastane iz dobryj dobryj, tako postane tudi iz kŕj kyj. Potem takem dobimo proporcijo: stsl. dobryj: nsl. dobri = stsl. kyj: nsl. ki. — S tem smo razložili nsl. ki, s prva vprašavno zaime, potem pa relativno in sicer brez že. Opozarjamo namreč na to, da Štajerci še dan danes v govoru in pismu rabijo interogative za relative brez pripone že (r), n. pr.: on je tako dober, kako ti. V ti obliki brez že se je ki ohranil še dan danes pri vseh Slovencih, torej ni okršen „kir“, kakor trdi Škrabec, ampak — „umgekehrt ist auch gefahren!“ Po analogiji večine relativov, ki nam kažejo pridevek že (r), postalo je iz ki, kiže, kire, kir! Kakor pa je ki izgubilo deklinacijo in nekako okamenelo v adverb ter prevzelo tudi zaznamenovanje ženskega in srednjega spola, tako se je zgodilo tudi njegovemu sinu kir; pr., kako Truber piše: travo, kir je na pŕlji (Matth. 6. d.), od veselja, kir je on čez ta isti imel (16, 13 g.) (cf. Levee, Die Sprache in Trubers Matthaeus 17). Kako pa, da nekateri Slovenci (po osrednjem goriškem Krasu, in kakor se mi vidi, tudi po Gorenjskem [krog Domžal]) govoré: mož, kérga (kirga) sem videl, kéra žena, kérmu možu si to dal i. t. d.? tako bi utegnil ugovarjati ta in oni. Ta kerí, kera, kero je pač nastal iz keteri, ne sicer kakor uči o kir naš slovničarski očak A. Bohorič (Arcticae horulae 167) „per contractionem et crasin“, ampak po posredovalni obliki tekeri, tkeri, katera se dan danes poleg keteri sliši še po Krasu. — Ker smo uže pri pronominih, poglejmo še nekaj Šumanovih trditev, katere najdemo tudi pri njegovem viru, Miklošiču. Tako razlaga ko iz kako (§ 147, 3). To se nam ne vidi mogoče, ampak mislimo, da je ko nastalo iz (acc. sing.) koje, kakor dobro (v sest. dekl.) iz dobroje; prim. grški ὅς iz ὅτι. Kakor se adverbijalni ki rabi tudi kot pronomen relativum za ženski in srednji spol, tako služi tudi ko za relativum pri moškem in ženskem spolu po Krasu: tisti mŕš, ku (= ko) pŕjde, žēna, ku pŕjde (welcher, welche gehen wird). Ta ko pa se rabi večkrat tudi kot veznik: a) ko sem bil tam (torej časovno); b) po Tolminskem za verbi dicendi: djâw je, kŕ pŕjde. V tem slučaju je torej raba ista, kakor grškega ὅτι, v poznejši latinščini quod. Štajerci govoré tukaj kâ in kaj, kar je zopet samo relativno rabljen acc. neutr. vprašavnega zaimena ka (kaj), grški ὅτι, lat. quod. — Kaj je prav za prav ta ka (na severnem goriškem Krasu in po Goriškem kâ), težko je določiti. Da ne spada k gen. česa, je razvidno na prvi pogled, kakor tudi da je neka oblika pron. debla kŕ (ko). Morda je acc. pl. neutr. iz kojá (za novoslovenščino podstavljamo deblo: ko + ja) iz katerega bi morda nastalo kâ. In še le iz tega se je po

analogiji oblik: zdavnaj, zgodaj, kedaj, zdaj, tedaj, kjer je *j* tudi le poznejši pridevek (Mikl. Vergl. Gr. III.² 149) razvil navadno-slov. kaj, osrednje-kraški kèj (tako tudi: zŷūdej, zdèj . . .), v soški dolini pa ki (tako tudi: zŷūōdi, dawni, zjutri . . .) Adverb kar pa se nam zdi zopet acc. sg. ravnokar pretresovanega pronomina ka (kaj) + že. — V § 147. 3 ima Šuman za jedninski tožilnik *prilogov* tudi naslednje adverbije: tore, zatorej, kar, drugačv, saprv, kraj, tik, letos, tačas, tečas i. t. d. To vendar niso prilogi, temuč zaimena oziroma samostavniki! Pisatelja je tukaj zmotila tesna pisava Miklošičeva. Vergl. Gr. IV.² 158 pišeta: „13.) sing. acc., bei den adj. neutri, in der regel in nominaler Form“. S tem pa hoče reči: 13.) Prislov je acc. singularis. O prilogih pa opomnimo, da se rabijo v obliki srednjega spola in sicer nominalne deklinacije. — S tem seveda postane stvar drugačna. — Šuman tudi ni zapazil (§. 147. 2. 3.), da si Miklošič gledé prislova pak, pa nasprotuje: Vergl. Gr. IV.² 158 in IV.² 159, kjer mu je ta adverb zdaj stsl. paky iterum, zdaj zopet „pako, nicht paky iterum.“ — V §. 147. 3. a je vzgled kar se zgrudi nerazumljiv; izostal je glavni stavek: komaj se žem po njem, kar se zgrudi; pisatelj je to pri popravah gotovo izpregledal. — „Namreč“ (§. 147. 3. b) ne spada pod ono rubriko. — Nasproti Miklošičevemu mnenju (Vergl. Gr. IV.² 652), da je pravv local sg., mislil bi jaz prej na acc. sg.: pravv iz debla pravo sè sufixsom v. — §. 147. 6. piše Šuman: „zajtra iz za jutra, — i“; kaj hoče ta „— i“? Zajtra vendar ni nastalo iz za jutri!? — Pri §. 147. 6. e bi bilo želeti, da bi bil pisatelj naštel vse prislove na *ma*, *oma*, katerih se nekateri naši pisatelji dandanes bojijo kakor hudiča; tako nočejo več pisati popolnoma, pogostoma, češ, adverb je izražen uže s po! Ali narod ni tako ozkosrčen in ker mu je dandanes popolen, pogost uže nekaj drugega (adjektiv), vstvaril si je nov adverb, in mi gremo lahko z mirno vestjo za njim. — Nikdar (οὐδέποτε), (§. 149) vendar ni isto, kar nekar (μή τι γέ); da bi bil pisatelj kesneje omenil prislovov nikda, nikdar, nikoli nunquam, dalo bi se misliti, da je to le tiskovna hiba m. nikar, ali ker tega ne stori, moramo misliti, da enači nikdar z nekar. — Sprejelo naj bi se bilo v §. 153. tudi še pravilo o bezv (Mikl. Vergl. Gr. IV.² 195 u) z nikavnimi zaimeni; prim. tudi Letopis Mat. Slov. 1882 in 1883, 344, 345. — V §. 155. 11. c je naštetih nekaj glagolov, v katerih pře ne pomeni „premestovanje od jednega mesta na drugo“, ampak: „prehod od ene oblike do druge“. Na mesto rečenih pa bi morali tam stati glagoli, kakor: prepeljati, preseliti se, prenesti, presaditi i. t. d. prim. Mikl. Vergl. Gr. IV.² 237, 238. — V istem §. v 11. odstavku se piše, da pře s predponko iz, pomeni začetek dejanja; tako splošno to

ne velja, kajti v glagolih spreleteti ([kos] naj se še malo spreleti n. ps.) sprehoditi, sprevajati . . . gotovo ne pomeni začetka dejanja, ampak bolj gibanje iz nekakega središča in krog njega: herumflattern, herumspazieren, herumgeleiten. — Z deti se (§. 155. 13) ne pomeni „dokončatve“, ampak je imperfektiven glagol, kar v §. 184. Šuman sam uči. — Pri predlogih (§. 157) bi jaz pridejal še nà z (nàs?) z akuzativom, katero je po naših mislih nastalo iz na + z v prvotno pač na + s v torej: von oben (na) herab (s v, de). Ta predlog se rabi po Tolminskem, kolikor jaz vem, s čistim a. Erjavec uči v Letopisu Mat. Slov. 1882—83 str. 216., da je ta nàz = níz; sicer prim. o enakih sestavah Mikl. Vergl. Gr. IV² 197, 198. — V §. 158. 14, naj bi bil pisatelj pisal: vpričo, pričo“ in ne nasprotno, ker poslednje je iz prvega okršeno in zatorej mlajše, pa tudi menj rabljeno. — Isto velja o štric, vštric. — Vsled je najbrž le novejši germanizem: in Folge. V starejših slovnicaх tega predloga nismo zapazili. — Predloga z genetivom gori, gorě nam nista znana in drugim slovnicařjem tudi ne, pač pa zgora, zgoraj, zgore; morda sta v rabi v pisateljevi domovini. V istem §. manjkata predloga niže in više; bez v, brez ni obravnavan nikjer. — Kakor do zdaj vsak slovnicař, poskusil je tudi Šuman glagol razdeliti po svoje; pri tem se je držal bolj razdelitev, katere se nahajajo po šolskih knjigah za grški, latinski, nemški jezik. V obče smemo biti s to razdelitvo zadovoljni, da-si v resnici posebno predmetnih glagolov s toživnikom in prehodnih glagolov ni ločiti; kajti mislimo, da je glagol točiti tudi brez „nekakovega predmeta kot dopolnila svojega pomena“ razumljiv; „danes smo točili“ — ne loči se po naši misli glede sintaktičnega glagolovega pomena prav nič od „danes smo želi, danes smo orali, danes smo kosili“. Prim. vrhu tega Šum. slovnice §. 166. Prav pa je g. pisatelj storil, da je priložil dvoje opomenj, kjer kaže razliko med razdelitvo svojo in drugih. Seveda tudi s tem ta razdelitev ne postane tako precizna, kakor je n. pr. Miklošičeva. S tem pa nočemo še trditi, da bi se ta dala z uspehom tudi v šoli predavati, posebno dokler se pri drugih jezikih, katerim se naša mladina uči po gimnazijah, nahaja na to stran še več oskudnosti, nego pri slovenščini. — §. 170. 1 bi se imel glasiti: „Trpni položaj se zaznamuje I. s tvornimi oblikami nekaterih neprehodnih glagolov: a) II. vrste . . . b) III. vrste 2. razr. . . . c) V. vrste 1. razr. . . . — Ker je pisatelj v §. 171. podal podobo dovršnih, trpežnih in opetovalnih glagolov z geometričnimi znamenji, naj bi bil to storil še pri drugih vrstah, ki jih opisuje v imenovanem paragrafu; kajti ne da se tajiti, da se tako ta celo Slovanom težak nauk boljše predočuje. — Pri prostih glagolih bi bilo želeti, da bi bil pisatelj vse podal, kar jih imamo, naj si bodi tukaj v sintaksi ali pa že

v osnovstvu. Kar se tiče ponavljavnih glagolov (§. 180), opozarjam pisatelja na sestavek v lanski Erjavčevi „potni torbi“ (Letopis Mat. slov. 1882—83 str. 274 nasll.): „O ponavljajočih (opetljivih) glagolih II. razpôla.“ Z večine so vse to po analogiji narejene oblike, ki so navzlic glasovnim pravilom kolikor toliko ohranile svoje deblo, najbrže iz konservatizma; kajti bati se je bilo, da se njih zveza z glagoli, od katerih so postali, ne bi dala lahko sprevideti. — V §. 184. prideni po zaslužitih besede: wert sein, ker bi kdo vtegnil misliti, da pomeni tukaj verdienen (als Lohn). — V §. 192. je konec kolikor toliko nepotreben, ker se ne tiče slovenščine; gledé te se je potrebno povedalo uže v §§. 189, 155. 11. c, 156. —

K opazki §. 193. moramo pridejati, da nista „izjemi glede sklonskega sklada samó pridevek šent in samostalniški pridevnik gospod“, ampak da se taka zveza nahaja tudi sicer večkrat. Tako beremo v narodni pesmi:

„Stoji, stoji en skalen grad —
En skalen grad tega Marka mlad.“

Vraz, Ilirske n. pës. I. 4. pes.

„In kralj Matjažu govori“ (večkrat v nar. pesmih).

Ta raba se vedno bolj širi pri zvezi imena s priimkom, tako da se zmatrata obe imeni za eno; tako že pravimo „Pesmi Simon Jenka; Dunajski soneti Boris Mirana, Simon Jenkove pesmi . . .“, prav za prav bi morali to tako-le napisati: Pesmi Simonjénka, Simonjenkove pesmi. To rabo pozna tudi srbščina in ruščina: s. carske sluge Nemanic Lazara; jednu šalji Radonic vojvodu; r. byl spor s Boleslav Stadnickim. — V §. 194. misli pisatelj, da je v stavku „jaz Peter govorim“ osebek trikrat izražen: a) v glagolski končnici, b) sè zaimenom jaz, c) z imenom Peter. Mi pa mislimo, da je poslednje le atribut; kajti lahko rečemo govorim, jaz govorim, pa ne „Peter govorim, kar bi gotovo moralo veljati, ako bi Peter v resnici ne bil atribut. V tretji osebi je seveda stvar drugačna, kakor sam Šuman piše v §. 163. — Pisatelj dosledno piše Mičika, česar menda nikoder ne govore. Ko bi bilo v naših slovenskih Mičika, kaj filologa, dejale bi: Glasovne postave niso natorne postave. Posebno ni iskati glasovne doslednosti pri lastnih imenih, najmenj pa pri takih, ki so v rabi le v ljubeznivem nagovoru, pri tako zvanih božavnih imenih (Kosenamen)! — O drugem odstavku 1. op. v §. 195. opomnimo to le. Miklošič, Subjectlose Sätze³ 37, pravi: „Wenn man meint, im Praet. heisse es čista dobrota ga je bila, nicht bilo, so ist dies irrig.“ Ta prava raba je dandanes še navadna po Krasu in gotovo tudi drugod. Kraševac pravi: γa je blò sàma šitnost, rièpu je blò pùhna nùva, mlièka

je blo vj̄hana kozica . . . sploh pri adjektivih, ki kažejo napolnjenost in nasprotno (pūh̄n, vj̄han, štr̄ih̄an, nakr̄j̄ān, s̄et, nab̄asan . . . pr̄āzn̄, p̄ōrn̄ . . .). Raba „repe je bila njiva polna“ je menj v navadi, nego prya. — V istem paragrafu op. 2. b uči pisatelj po Miklošiču, da je „bivanski značaj takih brezosebkovih stavkov gosto [sic! pogostoma pač] podprt s krajnim prislovom tu, ki je priklenen glagolu: Mandaleni nit traga nit glasa.“ Torej nit = ni tu. O tem se drznemo dvojiti; nam se mariveč zdi, da je nit = niti, kakor večkrat v srbščini; in bolj mogoče se nam zdi, da se v navedenem vzgledu, vzetem iz hrvaške slovenščine, kaže srbski upliv, katerega pri kajkavščini pač ne moremo zanikati. Enako bi Nemeec rekel: Doch von Magdalene weder eine Spur noch Kunde! Glagol je zamolčan. — Pri tej priliki omenimo tudi, da zmatra Miklošič rezijanski in beneški tu (tu Meštre, tu Matajurje, tu tist rahument, Klodič, O narčii venecijanskich Slovencev 26) za predlog iz pronominalnega debela t̄ (Mikl. Vergl. Gr. IV² 197). Jaz mislim, da imamo tukaj le kontrahovano obliko iz tje-w (w = v) in tam-w. V tem me podpira enaka raba po soški dolini. Gorjani odgovoré ti, ako jih prašáš, kam gredo: t̄w Tm̄in (v Tolmin), t̄w Kob̄ert ali t̄w K̄ob̄orit (v Koborid); ako pa prašáš, kje so bili, odgovoré: t̄aw Tm̄inu, t̄aw K̄ob̄oridu: vendar pa se dandanes, ko se je bilabijalno w spreverglo že v sorodni vokal u, tudi e od tje in a od tam priličil temu u in se naposled zlil ž njim v eden glas: tu. Ta raba se je pač razvila iz tega, ker narodu ni več zadostoval akuzativ cilja s predlogom v̄ na vprašanje kam? in lokal s predlogom v̄ na vprašanje kje?, ampak se mu je še zdelo potrebno, mér natančneje zaznamovati: s tje na vprašanje kam?, s tam na vprašanje kje? V tje se je j izgubil kakor v tretji iz tretiji, v tam pa se je m priličil sorodnemu v, kateri je stal za njim. — V §. 210. je pridejati: „j) Tožilnik z na pomeni pri časovnih pojmih „proti“: na večer = proti večeru; k) razdelitev: trikrat na dan, na leto; na vsakega, na otroke prideta dva groša. V §. 213. prideni: e) vzrok: po kaj? cur. Pri d) pa moramo opomniti, da se tudi prislovij s po in akuzativom nekateri po nepotrebem bojé: po slovensko, po nemško; tako je n. pr. Šuman v §. 126. 4 Miklošičev vzgled „po turško se nosi Vergl. Gr. IV² 28 spremenil v lokal: po turškem se nosi. To bo pa vsak Slovenec razumel tako, kakor bi hotel pisatelj reči: er treibt sich in der Türkei umher. Ravno prislovij načina, ki so narejena s predlogom po in lokalom, imamo Slovenci malo. Ne ogibajmo se torej navadnih zvez, katere so dobre, opravičene in z narodnim govorom podprte! — Kakor mi pripovedujejo nekateri Celjanje, rabi se predlog raz s tožilnikom tudi krog Celja, in ne samó na zahodu, kakor trdi Šuman (§. 216). Primeri v istem pomenu že ome-

njeni tolminski naz. — V §. 221. prideni še: f) tožilnik s predlogom *za* pomeni čas, v katerem ali po katerem se kaj zgodi: za en mesec ali dva se boš za máno jokala; zjutro (na Krasu zjètro). — V §. 229. c. bi bilo bolje odstavek γ postaviti v opazko, ker moti razdelitev; kajti to ni genitiv in pisatelj sam pravi: „Tu razločujemo tri slučaje“. V §. 229 c. je pristaviti v odstavku δ razen nedoločnih števnikov, ki so po deblu imena, tudi takih, ki so po deblu zaimena: koliko, nekoliko, kolikor toliko: Kolikor glav, toliko misli. — V §. 231. je odstavek *e* netačen: genitiv stoji mesto tožilnika samo pri adjektivu moškega spola v jednini, če je substantiv, h kateremu spada ta adjektiv, uže bil imenovan. Lahko torej rečemo: naš vrt je lep, pa sem še lepšega videl, ne pa: lepa je naša hiša, pa sem še lepše videl, ali: lepo je naše polje, pa sem še lepšega videl (da si se zadnje tu pa tam uže rabi). Isto veljá o relativnem pronominu kateri: klobuk, *katerega* sem kupil (poleg kateri po Krasu); mizo, katero sem kupil; polje, katero sem videl. — V §. 235. a. našteje pisatelj med nepravimi predlogi tudi *bez*, *brez*, ali v §. 157. prišteva isti predlog pravim predlogom. Miklošič se o njem ne izrazi določno; ali če pomislimo, da se *bez* ne rabi kot prefiks, zmatrati ga smemo za pravi predlog. Isto omahovanje zapazimo pri predlogu *proti*. — V §. 237. je pridejati še naslednje tri tačke: g) genitiv s predlogom *od* znači osebo, od katere kaj zahtevamo, želimo, pričakujemo, imamo, dobimo, izvemo i. t. d.: jaz hočem od tebe denarja. h) genitiv z *od* pomeni to, iz česar je kaj narejeno: ta sablja je od jekla. i) genitiv imena s predlogom *od* pomeni del tega, kar ime izraža: od naših je poginilo pet sto, pet od njih je bilo modrih, stsl. *pěto otě úihъ běaše mądrě*. Ta raba je vsaj navadna na zahodu. — V §. 248. 2 je o tem predlogu še pristaviti to le opomnjo: Predlog *proti* se sestavlja tudi s predlogom *na* in združenima predlogoma *na + vzbz*, *naproti*, *nasproti*: a) *naproti* je entgegen, bratu *naproti* teče Metelko 250. b) *nasproti* je gegenüber, komú *nasproti* prebivate Metelko 250. Oba predloga se stavita zmerom za dativ. *Sproti* pa je prislov. — V §. 252, 3 prideni med tačke *a-h* to-le: Lokal s predlogom *po* znači pri glagolih *prijeti*, *bíti* . . . oni del, ki je od dejanja neposredno zadet: *bíti*, *udariti po stegnu*, *po licu*, *oplazniti po mečah*. V §. 272 naj bi se bilo v opazki dodalo, kar je povedano v Miklošiču, Vergl. Gr. IV² pri sedanjiku v odstavkih 17—19. — Da se pomožni glagol v tretji osebi rad opušča, kakor trdi Šuman v Op. §. 282., ni popolnoma prav; že iz vzgledov, katere nam podaja, je razvidno, da se to gaja večinoma le v narodnih pesmih in pregovorih, sicer pa poredkoma. — V §. 303. bi se bilo moralo

pač bolj ozirati in razločevati med nedovršniki in dovršniki; kajti glagolniki iz dovršnikov so kaj redki: pošténje, pozdravlénje, zamaknjénje . . .

Tiskovne napake smo zapazili razen popravljenih še naslednje: 2⁸: visok ě stoji mesto visok, ě — 18²¹: gospéma m. gospémi — 55²²: rěsove m. rěsově — 56⁸: ternavskem m. trnovskem — 124¹: slovenskéga m. slovenskega — 125¹³: čes m. češ — 125²⁶: neprigibne m. nepregibne — 151²²: svinjenine m. svinjine — 162³⁰: Turk m. Turek — 169⁹: dlano m. dlan [sicer pak nar. pes. drugači poje] — 174²²: kazar'c m. kozar'c — 182²⁸: poslušatelja m. poslušatelja — 193²³: žedona m. žejna. —

Pregledali smo knjigo do konca in skušali tu pa tam pokazati, kje ima kake očitne oskodbosti in nejasnosti; naštelimo take, ki so nam silile v oko pri enokratnem pregledu.

Tisk je snažen, ali premalo pregleden, za glavna pravila bi želeli mi še večih in debelejših črk; zdi se nam tudi nekoliko prebled.

Po vsem tem je razvidno, da potrebuje ta slovnica še mnogo poprav in z ozirom na šolo še marsikake preuredbe v sestavi, ako pisatelj hoče, da jo bode mladina razumela in s koristjo rabila.

Na Dunaji, decembra meseca 1884.

Dr. K. Štrekelj.

Popravki. V tem poročilu beri str. 117⁶: sa₂ m m. ka₂ m — 183¹⁷: tonat m. torat — 183³⁰: Nekaj m. Neka — 184³¹: nasll. m. nasel — 237²⁵: l. c.; m. l. c — 238³⁰: Sieversm. Sieviers — 239²²: osnovano m. sosnovano — 241^{11,12}: nazorov). m. nazorov: — 244⁶: navajam m. nahajam — 298¹⁹: nihče in nikdor (m. nihče (— 300²⁷: kjer n. m. kjer — 301²³: sysati je m. sysati, je —.

Slovenski glasnik.

Pogled na cerkveno književnost slovensko leta 1884. (Konec) 23. Življenje preblazene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Izdala družba sv. Mohora v Celovcu. III. snopič. Z dovoljenjem visokočastitega kerškega knezoškofjstva. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovci, str. VIII + 305—456 v 4. Cena 60 kr. — S tem snopičem je dokončan I. del obširno osnovane knjige o B. D. M., kakor nam pripoveduje pisatelj sam v uvodu, temu zvezku pridejanem. Popisujejo se nam v gladki, poljudni besedi dogodki iz življenja Marijinega, počenši od rojstva Vzveličarjevega pa do njene slave v nebesih. Pridejanih je nekaj podob, katerim bi pa bilo želeli večje ličnosti. Ob konci je pristavil pisatelj tudi vire, iz katerih je zajemal.

24. Cecilija. Cerkevna pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“, uredil Anton Foerster. Izdala in založila družba sv. Mohora v Celovci. II. del. 1884, str. 64 + 205—412 v 8. Cena 80 novč. — To je drugi del obljubljenе pesmarice, o katere I. delu se je kritika tako različno izrekla. Na prvih 64 straneh je kratek molitvenik, na dalje pa pesni z notami. Glasbeno